

Siegfried Kasche: njemački pogled na Hrvatsku 1941. godine

NADA KISIĆ KOLANOVIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

U radu se analizira priroda i posljedice ustaškoga nacionalizma 1941. na temelju svjedočanstva Siegfrieda Kaschea, diplomatskog predstavnika Trećega Reicha u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Kasche je 1947. procesuiran u Zagrebu kao ratni zločinac. Istraživači do sada nisu posvetili pozornost njegovim naknadno pisanim bilješkama kao ni dokumentaciji istražnoga postupka, što nedvojbeno može pomoći u objašnjenju niza pitanja, osobito u razjašnjenju ideološkoga utjecaja nacionalsocijalizma na ustašku skupinu.

Ključne riječi: Siegfried Kasche, Nezavisna Država Hrvatska, ustaški pokret, nacionalsocijalizam

Svaki pokušaj povijesnog uvida u početak Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj 1941. pokazuje se znatno težim zbog raspona problema koje otvara pokušaj institucionaliziranja političkoga suvereniteta samostalne hrvatske države. Oko Nezavisne Države Hrvatske (NDH) iznesen je niz raznolikih dokaza koji obezvređuju formativnu snagu ustaškoga nacionalizma, kako s aspekta paradigme etničkoga nacionalizma tako i s aspekta ustaške suradnje sa silama Osovine. Tome je komplementarno razmatranje ovoga rada o Siegfriedu Kascheu, njemačkom diplomatu čija je aktivnost vezana uz specifično hrvatsko mjesto i vrijeme.

Godine 1946. Kasche je kao «ratni zločinac» prepušten jurisdikciji jugoslavenskoga pravosuđa. Suočen s najmučnijim razdobljem privatnoga i profesionalnog poraza, Kasche bilježi svoje svjedočanstvo koje seže mnogo dalje od osobne egzistencije.¹ On očekuje da će mu osobna ispovijest donijeti neko razumijevanje Vrhovnoga suda Narodne Republike Hrvatske (NRH), koji je

¹ Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), Ministarstvo unutrašnjih poslova, Služba državne sigurnosti Socijalističke Republike Hrvatske (dalje SDS RSUP SRH), Kasche Siegfried, 202.1, "Organizacija i djelovanje njemačkog poslanstva u Hrvatskoj". Riječ je o 268 stranica osobne ispovijesti koju Kasche bilježi tijekom istrage u Zagrebu između 10. listopada 1946. i 24. siječnja 1947. godine. Izvornik rukopisa je na njemačkom jeziku ("Über die Organisation und Tätigkeit der Deutsche Gesandtschaft in Croatien").

1947. odlučivao o njegovu životu i smrti, ali istodobno neskromno vjeruje da će pridonijeti povijesnoj "istini".² Kao utjelovljenje njemačkog nacista iz gornje srednje klase, Kasche u svoje svjedočanstvo pohranjuje parcijalnu "istinu". Njegove bilješke mogli bismo nazvati «negativnim sjećanjem» jer zločin nacionalsocijalizma nastoji potisnuti u stranu, no pitanje kako se uopće sjećati zločina, predmet je neke nove rasprave.³

U usporedbi sa službenim izvještajima koje je tijekom rata slao njemačkom Ministarstvu vanjskih poslova, Kascheovim je zatvorskim sjećanjima posvećena daleko manja istraživačka pozornost. U toj dokumentaciji Kasche pokušava govoriti o ustaškom nacionalizmu s neke distance, otkriva kaotično stanje vlasti što je opstanak NDH činilo nemogućim te s mnogo više osjetljivosti pristupa Hrvatskoj seljačkoj stranci (HSS) i Narodnooslobodilačkom partizanskom pokretu. Drugim riječima, on ukazuje na uzročni lanac oblikovanja višestrukog političkog identiteta Hrvatske u ratu. Premda bitno ne umanjuje važnost «hrvatske države» kao prirodni razvoj hrvatskoga nacionalizma, Kasche naknadno razjašnjava uzroke propasti NDH u rasponu od njezine instrumentalizacije u sukobu velike europske politike do masovnoga nasilja i fašizacije.

Prije nego što krenemo od Kascheova djelovanja u NDH kratko ćemo skicirati njegovu profesionalnu karijeru do 1941. godine. Njegovom biografijom nedvojbeno dominiraju tri obilježja: nacionalsocijalistički nazor, relativno dobro obrazovanje i samouvjerenost. Tako Kaschea opisuje i britanska obavještajna služba 1945. godine: "On je odan čovjek Jurišnih odreda (SA – *Sturmabteilungen*), a u njemu još uvijek živi sjećanje na političko iskustvo od 30. juna 1934. Izvor je veoma načitan i prodoran čovjek."⁴

² U zaključnom razmatranju svoga spisa Kasche konstatira sljedeće: "Jedino historija može izreći osudu o uspjehu ili neuspjehu nekog političkog događaja – i to tek nakon većeg vremena." Stoga podvlači da je njegov prikaz njemačke politike u NDH iznad svega "određen sviješću odgovornosti pred historijom" kao i željom "konačnog smirenja svih snaga, koje su se, u vrijeme rata koji je završio prije dvije godine, borile na hrvatskom prostoru". HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, "O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj", 264.

³ Iz gotovo nepregledne literature o toj problematici ovdje izdvajam razmišljanja Aleide Assmann u knjizi *Duga senka prošlosti. Kultura sećanja i politika povesti*, Beograd, 2011. Assmann govori o okretu od «sakrifičnih na viktimološke forme» sjećanja, te ukazuje na etički postulat koji nipošto ne označava tvrdnju «da smo svi žrtve» već označava to da sve žrtve imaju pravo da se nazovu po imenu i da se ispriča njihova povijest. Assmann smatra da je zločin protiv čovječnosti «transkriminalan» tj. da nadilazi nacionalno zakonodavstvo i mora ući u pamćenje čovječanstva. Autorica također uvodi «figuru pasivne žrtve», a njezina aura sastoji se u tome «što je žrtva bez krivnje ušla u zonu smrti i vratila se iz tog drugoga sveta kao glasnik». Pored iskustva holokausta i kolonizacije, Assmann ima u vidu i kolektivnu patnju civilnog pučanstva koju je proizvela pobjednička strana Drugoga svjetskoga rata.

⁴ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, "Prvi detaljni izvještaj o saslušanju Obergruppenführer-a Kasche Siegfrieda", Tajno 1 SC/CSDIC/SD/11, E. W. Annan, Obavještajna služba, pod-centar CSDIC za Austriju. Kad je britanska obavještajna služba u Austriji obavljala saslušanje između 23. lipnja i 5. srpnja 1945., istražiteljima je upalo u oči da je Kasche poštoto želio sačuvati prividan autoritet: "U svojim izjavama veoma je pažljiv i oprezan. Dobivena obavještenja moraju se posmatrati kroz prizmu njegovih ortodoksnih nacionalsocijalističkih nazora; imajući u vidu mnoge prijatelje koje je on stekao među onima koji su bili na vlasti, kao i samodopadanje s kojim on pomišlja na svoju diplomatsku misiju."

Kasche je rođen u Straussbergu 18. srpnja 1903. u obitelji liječnika i medicinske sestre. Rano je ostao bez oca, koji je umro 1912. na putu za Boliviju, gdje je namjeravao znanstveno istraživati. Očeva smrt vjerojatno je utjecala na odluku da se školuje za profesionalnog vojnika na vojnim učilištima u Potsdamu i Berlinu (od 1913. do 1918.), gdje se rano sreo s disciplinom i poslušnošću. Kao dječak u dobi od 15 godina dobrovoljno se pridružio baltičkom korpusu 1918. da bi se borio za domovinu protiv Crvene armije. Vojnu karijeru prekinuo je 1920. u činu zastavnika i s odličjem Baltičkog križa. Kascheova politička uvjerenja formirala su se pod utjecajem Nationalsocijalističke njemačke radničke partije (NSDAP), kojoj je pristupio 1926. godine. Zbog ratne prošlosti postavljen je za okružnog vođu (*Sorau Forst*) Jurišnih odreda (SA – *Sturmabteilungen*). U toj paravojnoj organizaciji, osnovanoj da štiti nacističku stranku i bori se protiv komunista i Židova, Kasche je imao čin *Sturmführera*. Godine 1928. zbog internog sukoba s vođom SA za sjevernu Njemačku napustio je položaj okružnog vođe i nakratko se bavio činovničkim poslom. Dvije godine poslije postao je poslanik NSDAP-a u *Reichstagu*. Godine 1932. ponovno se vratio u SA i dobio čin *Oberführera* te je pružio potporu Ernstu Röhm, koji će uskoro biti optužen za pokušaj puča i u «Noći dugih noževa» lišen života. Sukob valja smjestiti u kontekst gušenja lijevog krila NSPD-a koje je zahtijevalo drugu revoluciju. Vojska se pribojavala da SA ne uzurpira njezinu poziciju, Hitler je pod pritiskom konzervativaca optužio vodstvo i izvršio čistku SA (između lipnja i srpnja 1934.) nakon koje je ojačalo krilo nacističkog pokreta SS (*Schutzstaffel* – Zaštitni odred) s Heinrichom Himmlerom na čelu.⁵ S. Kasche je također bio uhićen, ali je nakon nekoliko dana pušten iz zatvora da bi uz suglasnost Hitlera preuzeo vodstvo SA odreda u Hannoveru. Također je postao član vrhovnog vodstva SA, koje je nakon Röhmova umorstva izgubilo važnost. U jesen 1939. Kasche se vraća u vojsku, sudjeluje u borbama za Brest-Litovsk, a potom se prebacuje na zapadnu bojišnicu u Francusku. Nakon ranjavanja u svibnju 1940. definitivno napušta vojnu karijeru i u ožujku 1941. dobiva mjesto u Ministarstvu vanjskih poslova. Za njemačkoga poslanika u NDH imenovan je 19. travnja 1941. godine. Kasche dakle nije bio karijerni diplomat, pa se poput bivših vođa SA i novoimenovanih poslanika u Bratislavi (Hanns Ludin), Budimpešti (Dietrich von Jagow), Bukureštu (Manfred Killinger) i Sofiji (Adolf Beckerl) uzima kao primjer nacifikacije njemačke diplomacije.⁶

Kasche će Zagreb napustiti 7. svibnja 1945. kako bi se zajedno s članovima njemačkoga poslanstva, Antom Pavelićem i generalom Hansom Juppéom povukao u pravcu Rogaške Slatine, gdje dobiva obavijest o kapitulaciji Njemačke. Zajedno s jednom njemačkom kolonom kreće put Klagenfurta, ali ga

⁵ Ojačano krilo nacističkog pokreta SS dominirat će nad Wehrmachtom potkraj rata. Stvorivši efikasan policijski aparat SS je vršio likvidaciju Židova i drugih rasnih manjina te je iz logora za njemačku industriju mobilizirao radnu snagu u znatnom obimu. SS je proširio utjecaj na sve aspekte rasne politike a budući da je ta politika bila temelj nacizma njegova je moć bila praktički neograničena. Usp. Kevin PASSMORE, *Fašizam*, Sarajevo, 2004.

⁶ Usp. Hermann WEIS, *Biographisches Lexikon zum Dritten Reich*, Frankfurt am Main, 1998., 356-357.

12. svibnja 1945. kod Wolfsberga uhićuju savezničke vlasti (zajedno s Nikolom Steinfelom, ministrom oružanih snaga NDH). Nakon istrage izručen je Jugoslaviji 30. rujna 1946. godine. Javno tužilaštvo NR Hrvatske podiglo je 13. svibnja 1947. optužnicu protiv Kaschea za ratni zločin prema "Zakonu o krivičnim djelima protiv naroda i države". Zajedno s njim optužena su i šestorica dužnosnika NDH (S. Kvaternik, V. Košak, M. Alajbegović, O. Kulenović, M. F. Navratil i I. Perčević).⁷ Dana 7. lipnja 1947. Kasche je proglašen krivim za počinjenje "krivičnih djela ratnog zločina" i "krivičnih djela protiv naroda i države" i osuđen na smrtnu kaznu vješanjem uz konfiskaciju imovine.⁸

U nastavku rada fokusirat ću se na Kascheove bilješke vezane uz nekoliko istraživačkih pitanja. Prvo se tiče njemačkoga stava prema ustaškoj skupini i samom postojanju "hrvatske države" 1941., pri čemu je nužno osvrnuti se na iredentistički program Italije kao kontroverzne saveznice NDH (i Njemačke). Drugo se tiče ideološkog transfera nacionalsocijalizma na strukturu i praksu Ustaškoga pokreta. Najzad, njegov slučaj nužno je razmotriti i na simboličnoj ravni, a razlog tome je Kascheovo preuzimanje tereta univerzalne krivnje njemačkog nacionalsocijalizma 1945. godine.

Njemački stav prema ustaškoj skupini i "hrvatskoj državi" 1941.

Općenito uzevši Kascheovo svjedočanstvo o ustaškom pokretu potkrjepljuje tezu da radikalna hrvatska desnica 1941. nije imala podršku konzervativnih nacionalista iz Hrvatske seljačke stranke niti da se na vlast probila uz masovnu podršku već se to dogodilo uz pomoć europskog fašizma. Prije dolaska u njemačko Ministarstvo vanjskih poslova Kasche je malo znao o političkim aspiracijama Hrvata u uskomešanoj Kraljevini Jugoslaviji. Taj nedostatak pokušao je nadoknaditi radom u arhivu Ministarstva tijekom ožujka i travnja 1941., kada je stekao jasniju sliku i o Ustaškom pokretu. Pregledavajući

⁷ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Optužnica Javnog tužilaštva NRH broj 19/47, Zagreb, 13. svibnja 1947. Integralni tekst objavljen je u: Nada KISIĆ KOLANOVIĆ (prir.), *Vojskovođa i politika, Sjećanja Slavka Kvaternika*, Zagreb 1997., 247.-311.

⁸ Sud nije pronašao nikakve olakšavajuće okolnosti za Kaschea te je odbio saslušati svjedoke obrane, držeći da je "veći broj tih svjedoka nepoznata boravišta". Kasche je proglašen odgovornim po sve 22 točke optužnice, između ostalog za sudjelovanje u "porobljavanju i istrebljenju" jugoslavenskih naroda, za sudjelovanje u potpisivanju Rimskih ugovora Pavelić-Mussolini, za "sistematski organiziranu i vršenu pljačku" jugoslavenskih naroda, za nacionalsocijalističku propagandu, za sistematsko istrebljenje Židova i Roma za iseljenje Slovenaca u Hrvatsku, za prisilno iseljenje Srba iz Hrvatske te Bosne i Hercegovine u Srbiju, za sudjelovanje u donošenju rasnih zakona u NDH, za odmazde nad komunistima, za sudjelovanje policijskih, vojnih i poluvojnih formacija koje su uvodile "državni banditizam", za slanje na prisilni rad u Njemačku, za donošenje zakona o povlaštenom statusu njemačke nacionalne manjine i za širenje "šovinističke mržnje" među jugoslavenskim narodima. U obrazloženju presude podvučeno je da je smrtna kazna jedini "pravilan i dostojan odgovor naših naroda nacističkim i germanskim zločincima, osvajačima, porobljivačima i okupatorima naše zemlje". Tekst Presude Vrhovnog suda NRH protiv Kaschea i ustaških ministara broj K. 7/47-12, Zagreb, 7. lipnja 1947. vidi u: N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Vojskovođa i politika*, 328.-415.

službene dokumente mogao je utvrditi da “nisu postojale sa ustašama gotovo nikakve, a sa dr. Antom Pavelićem uopće nikakve veze”. U Ministarstvu nisu dvojili da se prema Hrvatskoj seljačkoj stranci također treba držati rezervirano zbog dobrih odnosa s Beogradom.⁹ Drugim riječima, Kasche se približio nalazu, poodavno prisutnom u historiografiji, da su beogradski prevrat generala Dušana Simovića (27. ožujka 1941.) i njemačka agresija na Kraljevinu Jugoslaviju (6. travnja 1941.) omogućili ustaškoj skupini da iziđe iz svoga marginalnog konteksta. S obzirom na interes Berlina da se održi integritet Jugoslavije, hrvatski nacionalisti nisu bili u fokusu interesa. Naprotiv, Kascheu je krajem ožujka 1941. rečeno da se spremi za poslaničko mjesto u Beogradu. Stoga on odbacuje postojanje bilo “službene” bilo “poluslužbene” veze između Njemačke i ustaške skupine ili neke druge hrvatske političke skupine s kojom bi njegova zemlja “radila ili poticala na planove razbijanja Jugoslavije”. S aspekta Berlina, dakle, ustaška grupa bila je beznažno marginalna do ožujka 1941., pa Kasche jasno zaključuje da “ne bi bilo nikakva razloga, da se stvori NDH, da su odnosi između Njemačke i Jugoslavije ostali, kako su bili do puča, odnosno do rata 1941.”. Njemačku politiku prema Beogradu do ožujka 1941. Kasche označava kao “odlučno prijateljsku” te je u tom pravcu isključio postojanje bilo kakvog njemačko-talijanskog dogovora koji bi “imao svrhu da se osnuje hrvatska država”.¹⁰ Njemačka “nije imala interesa da vodi rat u Jugoslaviji ili Hrvatskoj, tim prije što je svoje trupe nužno trebala na oba glavna ratišta”.¹¹

Nakon Simovićeve državnog prevrata Njemačka je povukla poslanika Viktora von Heerena iz Beograda. Sam događaj Kasche tumači kao odvratanje potencijalne prijeteće angloameričkih snaga koje su iskazale “očigledno jasnu namjeru” da na “Balkanu stvore odskočnu dasku za odlučujući marš protiv Njemačke ili da tamo dovuku barem dio njemačkih snaga”.¹² Drugim riječima, on tvrdi da je njemački napad na Jugoslaviju imao za cilj da taj prostor stavi u neku vrstu karantene.

Nakon Simovićeve puča u Zagreb je stigao Edmund Veessenmayer, opunomoćenik njemačkog ministra vanjskih poslova za posebne zadatke i SS-pukovnik, kako bi pridobio Vladka Mačeka za proglašenje hrvatske države.¹³

⁹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 45.

¹⁰ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “U vezi osnivanja NDH”, Zagreb, 8. ožujka 1947.

¹¹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Stenografski zapisnik s glavne rasprave u krivičnom predmetu protiv Kvaternika i drugova.

¹² HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 44.

¹³ Između 4. i 5. travnja Slavku Kvaterniku prenesena je Veessenmayerova poruka da Nijemci traže od V. Mačeka neka ne ulazi u Simovićeve vladu. Zbog nejasne situacije s Mačekom i straha od talijanskog iredentizma Kvaternik se odlučio jače aktivirati te bilježi: “Prirodjena pasivnost dr. Mačeka i zle namjere Italije, te njezino političko prvenstvo, natjerali su me na stvaranje odluke, oko 5. ili 6. aprila 1941., da se spremim kao neka vrsta pričuve na proglašenje NDH, ako bi zakasnio Maček?” Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Vojskovođa i politika*, 132. Veessenmayer i Kvaternik dočekali su Pavelića u Karlovcu (13. travnja 1941.) te ih je on uvjeravao da nije ni u

Istodobno je Veesenmayer bio u dodiru s domovinskom ustaškom skupinom. Njemačke postrojbe (8. i 14. oklopne divizije 46. motoriziranog armijskog korpusa) prodrle su iz pravca Mađarske na teritorij Hrvatske 7. travnja 1941. i bez otpora ušle u Zagreb 10. travnja. Istoga dana Slavko Kvaternik učinio je pragmatičan iskorak i proglasio NDH u ime Pavelića i hrvatskog naroda. Kasche je stigao u Zagreb 20. travnja 1941. u pratnji Veesenmayera. Tu ga čeka general Edmund Glaise von Horstenau, koji je već 14. travnja 1941. preuzeo dužnost predstavnika Vrhovnog zapovjedništva njemačkih oružanih snaga u NDH (početkom studenoga bit će imenovan njemačkim opunomoćenim generalom u rangu zapovjednog generala s ovlaštenjem zapovjednika vojnog okruga).

Ako bismo otvorili krug Kascheove diplomatske aktivnosti u NDH 1941. i zatvorili ga 1945. godinom, mogli bismo reći da je Kasche podlegao ustaškom utilitarizmu. Sam se predstavljao kao netko tko je razumio i simpatizirao hrvatske nacionalne ciljeve, stoga se nazvao “većim Hrvatom od Pavelića”, zbog čega mu uopće nije bilo “neprijatno” pred Hitlerom.¹⁴ Kascheovo reagiranje na način *insidera* prouzročilo je stanovite napetosti u odnosu s njemačkim vojnim i policijskim krugovima, koji su stekli drugačiju predodžbu i razumijevanje NDH. Willim Requart, šef odsjeka za promidžbu u Njemačkom poslanstvu, koji svjedoči o podvojenosti njemačkih stavova prema NDH, naziva Kaschea “izrazitim predstavnikom” one struje koja je svim sredstvima podupirala politički suverenitet NDH. Istodobno je u njemačkim vojnim krugovima prevladavalo mišljenje da nije trebalo proglasiti hrvatsku državu, nego je “trebalo ostati kod zaposjednutog područja i takav korak ostaviti za kasnije vrijeme”.¹⁵

Ta se ambivalentnost prema “hrvatskoj državi” 1941. osobito dobro uočavala u njemačkom stavu prema HSS-u. Kasche je smatrao da se Ustaški pokret u trenutku dezintegracije Kraljevine Jugoslavije pokazao kao snaga “najodlučnijeg aktivizma”, HSS mu nije mogao konkurirati jer je njegova snaga počivala u “pregovaranjima, u promišljanju, u opreznom procjenjivanju raspoloženja u narodu i u širokoj diskusiji, a nikako ne u odlučnoj akciji”.¹⁶ Kasche se u svojim zapisima mnogo puta vraćao na HSS, ali je uporno zanemario činjenicu da je Vladko Maček, lider HSS-a, odbio udovoljiti zahtjevu Nijemaca da proglasi hrvatsku državu. Maček je ostao vjeran konceptu hrvatske autonomije unutar reformirane Kraljevine Jugoslavije (Sporazumu o Banovini Hrvatskoj od 26. kolovoza 1939.), ali je 1941. također postavio pitanje može li se samostalna hrvatska država graditi na autoritarnom principu. Juraj Krnjević, koga je Maček

teritorijalnoj ni u političkoj obvezi prema Italiji. Njemačka i Italija paralelno su priznale NDH 15. travnja 1941., s tim da pitanje granice riješe sporazumno u slobodnoj razmjeni mišljenja. Akten zur deutsche auswärtigen Politik serie (dalje: ADAP), Serie D: 1937-1941, Frankfurt am Main 1964., Band XII/2, dok. 341, 457.-458.

¹⁴ HDA, SDS RSUP SRH, Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača FNRJ, Kasche Siegfried, 202.1, Saslušanje u Klagenfurtu 20. kolovoza 1946. godine.

¹⁵ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, W. Requart, “Priznanje i saznanje”, Zagreb, dokument nosi datum “travanj 1947”.

¹⁶ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 60.

postavio na mjesto potpredsjednika jugoslavenske izbjegličke vlade, u kolovozu 1941. na londonskom je radiju izjavio da HSS odbija NDH jer "hrvatski narod ne vjeruje, da se diktatorskom vladavinom može išta dobro za narod uraditi" i jer su "talijanski i njemački imperijalizam uvijek bili neprijatelji hrvatskog naroda".¹⁷

Upravo tu nespremnost HSS-a na autoritativnu koncepciju vlasti izdvaja i sam Kasche: "Bivši HSS smatrao sam u igri parlamentarnog rada političkom silom vrijednom izvanredne pažnje. Jedva da je bila prikladna za postojeći položaj rada političkog vodstva u autoritativnoj državi."¹⁸ S obzirom na njegovu široku sljedbu, Kasche ipak nije mogao potpuno zanemariti HSS. On prati stranačka previranja među članstvom i u izravnom je dodiru s otpalim članovima Dragutinom Tothom i Slavkom Kolarom. Zanimljivo je da se u listopadu 1941. Mačekova supruga posredstvom Ivana Andresa, obratila za pomoć Kascheu i bugarskom poslaniku Jordanu Mečkarovu. Obojica su bili spremni intervenirati za Mačeka kod ustaške vlade.¹⁹ Kasche tvrdi da je već u svibnju 1941. sugerirao Paveliću da su "nasilne mjere protiv HSS-a politički nepoželjne", a u nekoliko navrata i osobno intervenira kod Pavelića za neke uhićene HSS-ovce. Premda nije opovrgnuo svoje viđenje ustaške grupacije kao "korijenske" snage, čini se da je Kasche tijekom 1942. uočio problem nedostatne participacije masa u NDH. On dugoročno sugerira Paveliću i Lorkoviću da pronađu "neku širu platformu, da prigrlu narodne slojeve", pri čemu prioritet daje pristašama HSS-a koje je trebalo privući na stranu vlade.²⁰ Za neuspjeh te platforme Kasche je glavnu odgovornost prebacio na HSS, koji je oklijevao preuzeti odgovornost za opstanak države. Taj zaključak potkrijepio je i razgovor s Augustinom Košutićem nakon propaloga Lorkovićeve pokušaja u ljeto 1944. da u svoj tabor upregne neke istaknutije HSS-ovce. Do susreta je došlo na inicijativu Košutića koji je Kascheu pokušavao objasniti zašto HSS ne želi surađivati s ustaškom vladom te ga je istodobno uvjeravao u "prijateljski" stav prema Njemačkoj.²¹

¹⁷ Integralni tekst Krnjevićeva govora na londonskom radiju 14. kolovoza 1941. vidi u: Dinko ŠULJAK, *Tražio sam Radićevu Hrvatsku*, Barcelona – München 1981., 263.-266.

¹⁸ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, "O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj", 59.

¹⁹ Usp. Milena TODORAKOVA, uredila, *Bulgaria i Nezavisimata hrvatska država 1941.-1944., diplomatski dokumenti*, Sofija 2003., dok., 43. str. 66.

²⁰ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Stenografski zapisnik glavnog pretresa u krivičnom predmetu protiv Kvaternika i drugova, 934.-935.

²¹ O susretu s Košutićem u kolovozu 1944. Kasche bilježi sljedeće: "On se je kod mene prijavio te mi je izložio zašto ne može udovoljiti zahtjevima hrvatske vlade da on i njegovi prijatelji surađuju u toj vladi. Rekao mi je da oni više nemaju snage u zemlji, tj. da nemaju ništa u džepu. Ako oni trebaju da preuzmu odgovornost u vladi, moraju prije otići na teren razgovarati s narodom i vidjeti što narod hoće. Uvjeravao me je još da su prema Njemačkoj prijateljski raspoloženi. Ja sam dobio utisak da se on i njegovi suradnici plaše odgovornosti, a s posjetom kod mene je htio spriječiti da bi Njemačka to odbijanje u sudjelovanju vlade smatrala neprijateljskim aktom uperenim protiv Nijemaca." Kasche je nakon tog razgovora zaključio da vodstvo HSS-a "veoma odugovlači sa svojim odlukama te da se boji na sebe preuzeti bilo kakvu odgovornost". HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Zapisnik saslušanja kod Uprave državne bezbjednosti u Zagrebu (dalje: ZS Udbe) od 14. travnja 1947.

No logičnija je Kascheova primjedba da je HSS radio protiv njega osobno, a u tom kontekstu spomenuo je i veze stranke s njemačkom vojnom obavještajnom službom.²² Uz to je Kasche smatrao da je general Glaise von Horstenau pokazivao mnogo više političkog afiniteta za HSS nego za ustašku skupinu.²³

Nakon što je degradirao HSS kao "korijensku" političku snagu Hrvatske 1941., Kasche zaključuje kako je stranačka taktika HSS-a tijekom rata "čekati, niti sa Moskvom niti s Berlinom surađivati (...) za njemačku vojsku bilo korisnije, nego kada bi oni aktivno pomogli partizanski pokret".²⁴

Sada se postavlja pitanje može li Kascheovo objašnjenje proglašenja NDH 10. travnja 1941. pomoći pri objašnjenju prirode ustaškog nacionalizma. Nedvojbeno je da je Kasche kao nacionalistički tvrdolinijaš vjerovao u nacionalističku ideologiju ustaškog pokreta. J. Mečkarov, bugarski poslanik potvrdio je u srpnju 1943. da Kaschea kao nacionalsocijalist vjeruje da ustaški pokret može biti jedini iskreni politički partner Njemačke.²⁵

Činjenica je da je Kasche i nakon 1945. branio hrvatske nacionaliste, da je NDH pokušao tumačiti u kontekstu političkog suvereniteta te da je ustaškom radikalizmu pripisao sekundarni značaj. Za njega je 10. travanj 1941. bio svjetlan čin proglašenja hrvatskoga političkog suvereniteta, pri čemu je njemačka agresija na Jugoslaviju i prekrajanje granica bilo drugorazrednoga značenja. Za njega je bilo ključno da je ustaška grupa prije dolaska Nijemaca u Zagreb obavila određene "interne predradnje" za konstituiranje vlasti za koje je, doduše, dobila formalni pristanak njemačkih i talijanskih "vojnih vlasti". U slučaju sporne autorecepcije njemačke vojske, koja je u Zagrebu 10. travnja 1941. dočekana prijateljski, za Kaschea je bitno da je dolasku vojske prethodio "jedan općeniti narodni pokret, koji se ovdje odigravao". Aktivna volja građana da se proglasi NDH uvelike je utjecala na činjenicu da Njemačka nije doživljena kao invazivna sila, smatra Kasche: "Da prevladavajuća masa nije htjela i stvarno se i nije borila protiv Nijemaca nije mogao prouzročiti agenturni aparat niti mala grupa političkih pojedinaca. To i oduševljeni prijem njemačkih vojnika bio je

²² Kasche bilježi da su se "mnogi prijatelji HSS-a obratili na ustanove njemačke vojske, kako bi te krugove pridobili protiv postojeće vlade, a za jednu vladu HSS-a". Nadalje on tvrdi da je HSS imao vezu i s njemačkom vojnom obavještajnom službom, preciznije Uredom za informacije njemačke Vrhovne komande i generalom Wilhelmom Canarisom, šefom Ureda za inozemstvo i obranu unutar Vojne obavještajne službe Trećega Reicha (*Abwehr*). Preko agenta Maria Maričića Canarisov taj Ured bio je upoznat s planom HSS-a da preuzme vladu. Kasche je zaključio da je taj scenarij HSS-a bio uperen i protiv njega osobno. Maričić se "kod nižih krugova *Abwehra* zauzimao za ostvarenje tog plana", a Kasche je označen kao "jedina smetnja" za njegovo ostvarenje. Kasche je o svemu službeno izvijestio Ribbentropa, ministra vanjskih poslova, ali nije dobio nikakvo "objašnjenje".

²³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 14. travnja 1947.

²⁴ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 27. ožujka 1947. Možda je to bio razlog što je Kasche između 3. i 4. svibnja 1945. naložio W. Requartu, šefu odsjeka za promidžbu u njemačkom poslanstvu, da posjeti Mačeka i ponudi mu njemačku pomoć pri evakuaciji. Maček se zahvalio i kazao da je glede njegove evakuacije "sve uređeno i da nema nikakvih daljnjih želja". HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1/75, W. Requart, ZS Udbe od 15. svibnja 1947.

²⁵ M. TODORAKOVA, uredila, *Bulgaria i Nezavisimata...*, dok. 247., str. 319.

znak pravog narodnog raspoloženja.” U toj pretpostavci Kasche smatra da je ustaška grupacija predvodila nacionalni pokret koji se oslanjao na sljedeće: 1. na to da su Hrvati narod dugog etničkog kontinuiteta i da “hrvatska narodna i državna predaja” vuče korijen od ranoga srednjeg vijeka; 2. na izgrađenu modernu “nacionalnu svijest” koju su Hrvati gradili kroz povijesno razdoblje od jednog i pol stoljeća; 3. na potpuno definirani politički i kulturni identitet, tj. “svijest o odlučnoj religioznoj i kulturnoj razlici prema Srbima”; 4. na to da su Hrvati tražili svoje legitimno pravo na samostalnost unutar sustava Kraljevine Jugoslavije između 1918. i 1941., što im nije pošlo za rukom jer su im bila oduzeta parlamentarna sredstva djelovanja.²⁶

Kascheova analiza hrvatskoga nacionalizma povijesno je obuhvatna, ali nije bez poteškoća. On se koristi idealnom shemom političkog suvereniteta, u hrvatsku državu upisuje pretpostavku legitimnosti i u krajnjoj liniji prema NDH postavlja se izvan konkretnog političkog konteksta. Na taj način on reducira kriminalnu prošlost NDH i kritičnost prema ustaškoj skupini svodi na “terorističke ispade jednog dijela ustaša” te za nju nalazi opravdanje da «još nije bila dovoljno zrela da preuzme čitavu državu».²⁷ Oslanjajući se na tvrdnju da se hrvatski nacionalizam povijesno oblikovao prema zahtjevu državnog i političkog suvereniteta nacije, Kasche je pogrešno zaključio da se NDH može ugurati u građansku paradigmu nacionalizma.

Kascheove ocjene jednostrane su i s obzirom na pitanje koliko su hrvatski nacionalisti bili instrument njemačke ratne politike 1941. godine. U tom pravcu najkorisnije je sažeti tekuće ciljeve njemačkog poslanstva u Zagrebu, osobito prioritetnu zadaću da u NDH osigura izvore za njemačko gospodarstvo i financiranje rata. O tome na svoj način govori i struktura i broj osoblja njemačkog poslanstva u Zagrebu, koje je 1941. imalo pedesetak službenika, tijekom 1943. taj se broj popeo na 150, a nakon toga smanjio na šezdesetak službenika. Poslanstvo je imalo šest odjeljenja (političko, trgovačko-političko, kulturno-političko, za tisak i personalno odjeljenje) i šest atašea (vojni, zrakoplovni, pomorski, policijski, šumarski, vođa radne službe). Kasche je pod sobom imao konzulate u Sarajevu, Dubrovniku i Vinkovcima te je bio doajen zagrebačkoga diplomatskog zbora.

²⁶ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “U vezi osnivanja NDH”, Zagreb, 8. ožujka 1947., 1.-3. Kasche precizira sljedeće bitne odrednice u razvoju hrvatskog nacionalizma: “1. Hrvatska narodna i državna predaja još iz ranog srednjeg vijeka; 2. Već više od 150 godina probuđeni nacionalizam; 3. Svijest o odlučnoj religioznoj i kulturnoj razlici prema Srbima; 4. duboko razočaranje u 1918.- te sa mnogim nadama pozdravljenoj jugoslavenskoj državi, koja je zapostavljala hrvatski dio naroda na bitnim područjima života; 5. i dijelom krvavi progoni hrvatstva sa strane Jugoslavije/među ostalim brojna zatvaranja, streljanje Radića, potlačujuća policijska vladavina; 6. Simovićev puč, koji je morao zemlju uvući u uništavajući rad, dok je nastojanje hrvatskoga naroda bilo da se iz njega izvuče.” Nakon rata Kasche u biti nije korigirao prijašnje mišljenje o ustaškoj eliti, držeći da je njezina odgovornost relativna. Kazao je da je to bila “mala grupa aktivista koja nije imala veze s narodom i koja još nije bila dovoljno zrela da preuzme čitavu državu”, a kriminalnu prošlost NDH svodi na “terorističke ispade jednog dijela ustaša”. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 4. listopada 1946.

²⁷ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 4. listopada 1946.

Već 8. svibnja 1941., kada je potpisan hrvatsko-njemački ugovor o zapošljavanju hrvatskih radnika, započeo je proces uprežanja hrvatskih resursa u gospodarske interese Njemačke. Zatim slijedi tajni gospodarski protokol kojim je Njemačka stekla povlašten položaj u rudarskoj industriji, potpisan u Zagrebu 16. svibnja 1941. između M. Lorkovića, državnog tajnika Ministarstva vanjskih poslova NDH, te Kaschea i Carla Clodiusa, zamjenika šefa gospodarskoga odjela njemačkog Ministarstva vanjskih poslova.²⁸ Kasche također inzistira da se što prije proglasi granica između NDH te 20. travnja 1941. predlaže Lorkoviću da se nastavi hrvatsko-njemačka trgovačka razmjena, barem u omjeru razmjene s bivšom Jugoslavijom, i zahtijeva "povećanje liferacije boksita".²⁹ Po pitanju izvoza boksita Kasche se oslanjao na njemačke stručnjake koji su prije rata u Jugoslaviji stvorili dobre poslovne veze. Njemačka je stekla pravo monopola na sva geološka istraživanja, koja su povjerena berlinskom Institutu za istraživanje tla.³⁰ Premda je Kasche potvrdio da je boksitno pitanje "uvijek prevladavalo nad svim ostalim privrednim pitanjima", ne može se zanemariti ni izvoz nekih drugih hrvatskih proizvoda, kao što su duhan, tanin, drvo, živad, jaja, vino i rakija.³¹

Kasche je uza se imao nekoliko iznimnih gospodarskih stručnjaka, među kojima se izdvaja Ernest Kühn, trgovački ataše njemačkog poslanstva. Mehmed Alajbegović, ministar vanjskih poslova, potvrdio je kako je Kühn "gospodarsku strukturu NDH i njezine gospodarske mogućnosti poznao u tančine". Kaschea i Kühna on naziva "odličnim instrumentom svoje zemlje, kojim se naročito u vrijeme Lorkovićeve rada u Ministarstvu vanjskih poslova moglo izbiti od NDH što su Nijemci željeli i na što su sebi osigurali pravo".³²

Općenito govoreći, Kasche je 1941. imao znatni udio u nizu problematičnih projekata ustaške vlade. Među njima izdvaja se projekt masovnog preselje-

²⁸ ADAP, Serie D, Band XII/2, dok. 526, 692.-293.

²⁹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 10. ožujka 1947.

³⁰ Kasche procjenjuje da je između 1942. i 1944. iz NDH u Njemačku izvezeno oko 400 000 tona boksita, s tim da je 1944. izvoz bio najmanji (oko 50 000 tona) zbog partizanskih napada na željezničke pravce i savezničkih zračnih napada. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, "Prvi detaljni izvještaj o saslušanju Obergruppenführer-a Kasche Siegfrieda", Tajno 1 SC/CSDIC/SD/11, E. W. Annan, obavještajni pod-centar CSDIC za Austriju. Prema podacima historiografije ta je brojka mnogo veća. Proizvodnja boksita polovinom 1944. dosegla je 600 000 tona, a sirovina se otpremala preko luke Ploče zbog bombardiranja Slavenskog Broda. Nijemci, doduše, nisu uspjeli izvesti namjeravane količine željezne rudače jer su rudnik Ljubija, kao i Sisačka željezara nakon savezničkog bombardiranja 1944., prestali radom. Ugljen se morao uvoziti iz Trbovlja u Zagreb. Iz naftnog postrojenja u Gojilu Nijemci su između 1942. i 1943. izvukli 48 140 tona nafte, a nakon toga vrlo malo. S obzirom na omjer kune prema njemačkoj marki (20 : 1), hrvatski su proizvodi za Njemačku bili iznimno jeftini. Usp. Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, "Hrvatsko gospodarstvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", *Časopis za suvremenu povijest* (dalje: ČSP), 3 (27), Zagreb 1995., 527.-542.

³¹ Kasche podvlači da je Njemačka u NDH izvozila tekstil, kemikalije, strojeve, ugljen, kožu, optičke artikle, a 1943.-1944. i krumpir i žito. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1/75, ZS Udbe od 4. listopada 1946.

³² HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Mehmed Alajbegović, ZS Udbe od 20. ožujka 1947.

nja stanovništva, kojim se pokušavalo riješiti pitanje složene vjerske i etničke strukture Hrvatske. Kako bi se postigla etnička i vjerska homogenost Hrvatske, početkom lipnja 1941. pokrenuto je masovno prisilno iseljavanje Slovenaca iz Gorenjske i južne Štajerske, koje bi prihvatila NDH, s tim da se isti broj Srba iseli iz NDH u Srbiju. Preseljenje je odobrio sam Hitler, a zapovjednik provedbe bio je Beisner. S hrvatske strane bili su angažirani ustaški ministri S. Kvaternik, J. Dumandžić i M. Lorković.³³

Kasche je također bio umiješan u ustašku politiku prema kojoj se trebalo osloboditi svih etničkih skupina koji se ne mogu prilagoditi hrvatskom ključu. No čini se da je bio donekle zatečen ustaškom silinom u progonu Srba, o čemu postoje i neki dokazi. Tako je primjerice u rujnu 1942. otvoreno upozorio ministra Lorkovića da je progon srpskog stanovništva daleko veći problem za stabilizaciju države nego što vlada misli i da po tom pitanju ne očekuje pomoć Nijemaca.³⁴

Pokazat će se da je Kasche imao presudnu ulogu u uređenju zakonskog statusa Nijemaca u NDH. Prema službenoj statistici iz 1931. i kriteriju materinskog jezika, u NDH je živjelo 145 519 Nijemaca.³⁵ U Kraljevini Jugoslaviji krovna organizacija bio je Švapsko-njemački kulturni savez utemeljen 1920. u Novom Sadu (*Schwäbisch-deutscher Kulturbund*). U ožujku 1936. u Osijeku je Branimir Altgayer utemeljio Kulturno i dobrotvorno udruženje Nijemaca (*Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen*), koje će tijekom svibnja 1941. reorganizirati kao Njemačku narodnu skupinu u NDH, a sam će biti postavljen za vođu skupine. Organizacija je bila pod izravnim nadzorom Volksdeutsche Mittelstelle u Berlinu – zajedničkoj ustanovi Ministarstva vanjskih

³³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Hrvatski prijevod zapisnika konferencije održane 4. lipnja 1941. pod vodstvom njemačkoga poslanika u Zagrebu SA-Obergruppenführera S. Kaschea u vezi dogovora o preseljenju. Drastična premještanja stanovništva početkom srpnja 1941. obuhvaćala su 5 000 Slovenaca iz Štajerske koje je trebalo preseliti u Srbiju. U tom kontingentu trebali su se ponajprije naći "politički opterećeni intelektualci", a Hrvatska je bila spremna prihvatiti katoličke svećenike. Drugi val, između srpnja i kolovoza, obuhvatio je preseljenje u NDH oko 2 500 Slovenaca koji su se 1914. uselili u Donju Štajersku. Istodobno bi se iz NDH preselio isti broj Srba u Srbiju. Treći val iseljavanja obuhvatio bi 65 000 Slovenaca, mahom seljaka iz graničnih krajeva Donje Štajerske, i oko 80 000 Slovenaca iz Koruške koji bi se između rujna i listopada 1941. preselili u Hrvatsku. Istodobno se iz NDH trebalo iseliti 30 000 "nezavičajnih" Srba u Srbiju. Ovdje valja spomenuti da je na prijedlog Haralda Turnera, šefa Upravnog stožera opunomoćenog njemačkog zapovjednika za Srbiju, hrvatska vlada u siječnju 1942. pristala da se 1 400 Srba iz logora NDH (osim komunista) prebaci u Srbiju, s tim da njihove nekretnine pripadnu državi. Usp. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije*, tom XII, knjiga 2, Dokumenti Nemačkog Rajha 1942., Beograd 1976., dok. br. 20.

³⁴ M. Lorković je 19. rujna 1942. u svom dnevniku zabilježio sljedeći Kascheov komentar: "U srpskom pitanju valja nešto učiniti. Može se poklati i svih 1,5 milijuna – ali to morate među sobom uraditi, a ne možete tražiti njemačku pomoć. Ova politika nosi u sebi smrtonosne opasnosti za državu." Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, Zagreb 1998., 244.

³⁵ Navedeno prema: Rafael LANDIKUŠIĆ, *Priručnik o političkoj i sudbenoj podjeli NDH*, Zagreb 1942., 13. U Kraljevini Jugoslaviji krovna organizacija Nijemaca bio je Švapsko-njemački kulturni savez (*Schwäbisch-deutscher Kulturbund*) utemeljen 1920. u Novom Sadu.

poslova i Povjerenika Trećeg Reicha za učvršćenje nijemstva u inozemstvu.³⁶ Altgayer je početkom svibnja 1941. uz dopuštenje Berlina ustrojio Njemačku narodnu skupinu. Status skupine zakonski je uređen 21. lipnja 1941. godine “Zakonskom odredbom o privremenom pravnom položaju Njemačke narodne skupine u NDH”, nakon koje je uslijedio niz dodatnih zakonskih odredbi kojima su članovi skupine potpuno izjednačeni u pravima s hrvatskim narodom u svim segmentima društvenog života (jezik, školstvo, uporaba zastave i simbola i dr.).³⁷

Oslonimo li se na svjedočanstvo ustaških ministara, Kasche je imao odlučujuću riječ u reguliranju statusa njemačke manjine. Slavko Kvaternik, primjerice, nimalo ne dvoji da je rješenje statusa njemačke manjine “poticalo od njega, jer je vođa njemačke manjine bio sasvim nesposoban i podčinjen Kascheu te je radio ono što je zapovjedio Kasche”.³⁸ Da je vlada čak nevoljko integrirala u pravni sustav NDH zakone o Njemačkoj narodnoj skupini svjedoči i Mile Budak, koji je decidirano tvrdio da su ti zakoni doneseni pod “pritiskom” Reicha.³⁹

Kasche formalno nije bio član mješovite njemačko-hrvatske komisije koja je rješavala pitanje statusa njemačke manjine, ali je djelovao preko osobnih pouzdanika, najprije E. Veessenmayera, koga je 1942. zamijenio šefom svog protokola Willimom Requartom. U srpnju 1942. osobno je potaknuo preseljenje *Volksdeutschera* iz Bosne u Reich, a po njegovim procjenama radilo se o 23 000 osoba.⁴⁰

³⁶ Altgayer je poslije govorio o tri vrste veza između pripadnika *Kulturbunda* i nacističke Njemačke, točnije razlikovao je kulturne i gospodarske veze i veze koje među Nijemcima potiču svijest o vrijednostima nacionalsocijalizma. Usp. Vladimir GEIGER, “Saslušanje Branimira Altgayera vođe Njemačke narodne skupine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u Upravi državne bezbjednosti za Narodnu Republiku Hrvatsku 1949. godine”, ČSP, 3 (31), Zagreb 1999., 580.

³⁷ Tijekom 1941. doneseno je još nekoliko zakonskih odredbi koje su regulirale pravni položaj vođe Njemačke narodne skupine u NDH, njemačko školstvo, uporabu njemačkog jezika, zastave i njemačkih simbola, status činovnika i namještenika njemačke nacionalne pripadnosti u javnoj službi i pitanje ustroja vojnice Njemačke narodne skupine u okviru Ustaške vojnice. Mnoštvo korisnih podataka o statusu Njemačke narodne skupine u NDH može se naći u: V. GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Zagreb 2001., 141.-202. Vidi također ISTI, *Nestanak Folksdojčera*, Zagreb 1997. Branimir Altgayer svjedoči da je u “Volsgruppi trebala biti osnovana zasebna politička organizacija po uzoru NSDAP pod imenom *Nationalsozialistische Deutsche Gefolgschaft in Kroatien* (N.S.D.G.) – Nacionalističko njemačko sljedbeništvo, ali do formiranja ove političke organizacije nije došlo”. Altgayer je, doduše, krajem 1941. izdao “Pravila nacionalsocijalističkih sljedbenika u Hrvatskoj”, ali nije uspio organizaciju podići na noge, poglavito zbog toga što se “veliki dio muških pripadnika Volksgruppe nalazio na vojnoj službi” te općenito zbog ratnih prilika te poteškoća da se utvrdi “točan kriterij za pravo na primitak u organizaciju”. Usp. V. GEIGER, “Saslušanje Branimira Altgayera”, 604-5.

³⁸ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, S. Kvaternik, ZS Udbe od 1. travnja 1947.

³⁹ HDA, SDS RSUP SRH, 013.0.52, Mile Budak, Zapisnik saslušanja pred vojnim sudom u Zagrebu od 26. svibnja 1945.

⁴⁰ N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, Izvješće Poglavniku br. 43 od 17. srpnja 1942., 210.-211.

Ne bismo smjeli previdjeti ni kriminalnu dimenziju Kascheova djelovanja u donošenju antižidovskih zakona u NDH 1941. godine.⁴¹ Premda je marginalizirao osobnu ulogu u antižidovskom pogromu, potvrdio je da je “zakonodavstvo u pogledu građanskoga položaja Židovskog stanovništva bilo potaknuto njemačkim mjerama”. Pritom misli na izravne veze hrvatske policije i SS-a 1941., osobito na instrukcije Reinharda Heydricha, šefa njemačke sigurnosne policije.⁴²

U nekom budućem radu valjalo bi razmotriti i pitanje Kascheove odgovornosti u mobilizaciji radne snage za Njemačku. Prvi međunarodni ugovor između NDH i Njemačke (8. svibnja 1941.) regulirao je upravo to pitanje, a Nijemci su odmah ponudili posao za 54 000 hrvatskih radnika.⁴³

No i ovo je dovoljno da se pokaže dokle je sezala Kascheova odgovornost i u kojoj je mjeri utjecao na politiku ustaške vlade. O tome su naknadno svjedočili ustaški ministri čija su se politička uvjerenja formirala pod utjecajem Berlina. Tako Vladimir Košak (državni rizničar od 1941. do 1943. i poslanik NDH u Berlinu od 1944. do 1945.) ocjenjuje da je Kasche bio siva eminencija ustaške vlade od objave rata Velikoj Britaniji i SAD-u, preko slanja dobrovoljaca na Istočno bojište do mobilizacije radne snage za njemačke potrebe i donošenja zakona koji su regulirali status njemačke narodne skupine u NDH.⁴⁴

⁴¹ U optužnici Javnog tužilaštva NRH izrijekom je rečeno da je Kasche “po uzoru na rasno zakonodavstvo u nacističkoj Njemačkoj preko Pavelića i njegove terorističke vlade ishodio, da se donesu zakoni o rasnoj diskriminaciji, kao npr. Zakonska odredba o zaštiti arijske krvi, o rasnoj pripadnosti, o podržavljenju židovske imovine itd. a koji su zakoni poslužili kao osnova za organizirani teror, hapšenja, mučenja i ubijanja na tisuće Židova, državljana Jugoslavije”. Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Vojskovođa i politika*, 288.

⁴² HDA, SDS RSUP SRH, 013.0.65, Siegfried Kasche, ZS Udbe od 19. travnja 1947.

⁴³ Prema podacima koje je iznio Lovro Sušić, ministar udružbe, do veljače 1942. u Njemačku je prebačeno 100 000 radnika. Usp. *Brzopisni zapisnici Hrvatskog državnog sabora u NDH 1942.*, Zagreb 1943., 93. Kasche je u kolovozu 1942. iznio podatak da je za rad u Njemačkoj mobilizirano oko 120 000 hrvatskih radnika. Izvještaj Kaschea Ribbentropu, ADAP, Serie E: 1918-1945, Band III, dok. 241, 364. Tijekom suđenja 1947. na Kaschea je bačena sumnja da je planirao mobilizirati 300 000 hrvatskih radnika. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Zapisnik saslušanja Maričić Maria kod Udbe za Hrvatsku od 2. travnja 1947. Prema svjedočanstvu ministra M. Lorkovića Kasche se sredinom 1942. propitivao za mogućnosti slanja radne snage, osobito “pravoslavaca, eventualno muhadžira”. Lorković je 11. svibnja 1942. javio Paveliću da je njemačkoj strani dano do znanja da je “kvota od sto hiljada ispunjena, te se neće više slati hrvatski radnici katolici i muslimani na rad u Njemačku. Slat će se samo pravoslavci u predviđenom broju do 50 hiljada, i to oni, koje će skupiti hrvatske vlasti”. Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, 154. i 159.

⁴⁴ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Svjedočanstvo V. Košaka od 16. veljače 1947. Košak je nazvao Kaschea “glavnim predstavnikom njemačke politike”, a na pitanje javnog tužitelja da sažme karakter te politike, naknadno je zaključio da je bila “imperijalistička, razbojnička i porobljivačka”. Košak je okarakterizirao Kaschea kao “nosioca njemačkog imperijalizma” koji se, doduše, odlikovao “izvjesnim diplomatskim načinom, te nastojanjem za formalnim očuvanjem suvereniteta NDH”, ali je težio “maksimalno osigurati njemačke interese”. Košak smatra da su Kascheove metode po “vanjskoj formi” ipak bile drugačije od “brutalne i spram hrvatskog naroda otvoreno neprijateljske linije SS-a, kao i linije njemačkog Wehrmachta” u NDH. Istodobno Košak nije krio da ga je upravo Kasche “spasio” od ustaškog uhićenja nakon neuspjelog puča Lorković-Vokić 1944., naglasivši da je to bio “stjecaj okolnosti jer Nijemcima u tom momentu nisu odgovarali preveliki škandali”.

Kascheova *insiderska* pozicija u NDH dodatno je komplicirala njegovu poziciju spram fašističke Italije. U tipično iredentističkom djelovanju Italije u Hrvatskoj Kasche je stao na stranu ustaške vlade. Zapravo, on nam nudi objašnjenje prema kojemu Njemačka nije namjeravala u NDH ispustiti iz ruke svoj gospodarski interes. Kasche je stigao u Zagreb 20. travnja 1941., a talijanski poslanik Raffaele Casertano 23. travnja, pa je i tih nekoliko dana signaliziralo političku prednost Njemačke.⁴⁵

Premda je Kascheu bilo naloženo da se kod hrvatsko-talijanskog razgraničenja drži potpuno neutralno, on smatra da je hrvatsko-talijansku granicu Njemačka "primila na znanje", ali je "nikad nije izričito priznala". Hitler je Kaschea prije odlaska u Hrvatsku upozorio da je "obalno područje nedvojbeno hrvatsko" i da "Hrvati mrze Talijane". Njemačka se, međutim, kazao je Hitler, "ne može miješati u talijansko-hrvatske pregovore radi obzira na obostranu nezavisnost i radi karaktera talijanskoga savezničkog odnosa". Kasche bilježi da je tada osjetio da "Führer sumnja i u snagu i u pouzdanost Italije", ali mu je taj razgovor ipak vezao ruke. S druge strane, u vrijeme pregovora s Italijom Pavelić je uvjeravao Kaschea da nema nikakvih konkretnih obveza prema fašističkoj vladi iz vremena emigrantske aktivnosti u Italiji. Kasche je ocijenio da je Pavelić bio posve zatečen talijanskim zahtjevom da se demilitarizira obalno područje u širini od stotinjak kilometara. Tada mu je rezignirano kazao da će "oni radije ići u šumu nego da prihvate takav ugovor". Kada je posrijedi designacija talijanskog vojvode Aimonea di Savoia-Aosta za nositelja "Zvonimirove krunice", hrvatska strana uvjeravala je Kaschea da je inicijativa potekla od Talijana. Hitler je, međutim, rekao Kascheu da je čuo od Talijana kako je "želja za jednog kralja došla s hrvatske strane".⁴⁶ Formalno govoreći, ponudu je svečano izrekao Pavelić 18. svibnja 1941. pred Viktorom Emanuelom III., a on ju je prihvatio.

Historiografske analize pokazale su da je nepovoljno razgraničenje između NDH i Mussolinijeve Italije te zaposjedanje obalnog područja od strane 2. talijanske armije bio strahovit unutrašnji teret ustaške vlade.⁴⁷ Taj problem Kasche će opisati kao "najvažniji i najteži problem s kojim se susreo u NDH". On tvrdi da njemačka vlada nije imala jasnu predstavu o granicama NDH niti o «veličini države», ali da Njemačkoj «nikako nije išlo u prilog da Italija prodre na jadransku obalu». On se prihvatio upravo te zadaće uz cijenu da ne pokvari

⁴⁵ Casertano je službeno predao vjerodajnicu Paveliću tek 3. srpnja 1941., nakon što su između Pavelića i Mussolinija potpisani Rimski ugovori, kojima je postignuto teritorijalno razgraničenje između NDH i Italije. Rimski ugovori od 18. svibnja 1941. odredili su granicu između NDH i Italije, uveli poseban režim demilitarizacije na obali i otocima, a Italija je preuzela političko jamstvo za "nezavisnost" i teritorijalnu cjelovitost NDH. Zbog gubitka nacionalnog teritorija (Dalmacija, otoci i dijelovi Gorskog kotara i Hrvatskog primorja) ovi se ugovori općenito smatraju najgorom povijesnom hipotezom Ustaškog pokreta. Integralni tekst Rimskih ugovora vidi u: NDH, Ministarstvo vanjskih poslova, Međunarodni ugovori, 1941., 49.-57.

⁴⁶ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 15. travnja 1947.

⁴⁷ Usp. N. KISIĆ-KOLANOVIĆ, *NDH i Italija. Političke veze i diplomatski odnosi*, Zagreb 2001.

savezničke odnose, što je bilo iznimno teško.⁴⁸ Kascheova diplomatska misija u NDH bila je, dakle, vezana uz Hitlerove i Ribbentropove prioritete da se otvoreno ne suprotstavljaju Italiji i da formalno održe savezničku ravnotežu. Stoga je Kasche u svim hrvatsko-talijanskim sporovima nastupao «diplomatski» te je koristio argument da je NDH ipak “suverena” država.⁴⁹

Trio Kvaternik, Lorković i Košak često se obraćao Kascheu kako bi ga izvjestio o neprihvatljivom ponašanju 2. talijanske armije. Početkom ožujka 1942. Kvaternik ga je primjerice upozorio da Zapovjedništvo 2. talijanske armije doводи u pitanje sam “opstanak hrvatske države”. Istodobno ga ministar financija V. Košak izvještava o tome da poslanik Casertano i general Mario Roatta rade sve kako bi NDH podredili gospodarskim interesima Italije, osobito u monopolu iskorištavanja drvene sirovine na obali.⁵⁰ Sva ta upozorenja Kasche je prosljeđivao Ministarstvu vanjskih poslova, a sredinom 1942. otvoreno je pisao Ribbentropu da se “treba suprotstaviti” dosadašnjoj političkoj praksi Italije u NDH jer ona “ne odgovara našim ratnim interesima”.⁵¹

U ožujku 1943. kada su Talijani uzdrмали ministra vanjskih poslova Lorkovića, Kasche je stao na njegovu stranu. Bugarski poslanik J. Mečkarov potvrdio je da se Kasche protivio odstupanju Lorkovića te da je izjavio da bi time bila podcijenjena uloga Njemačke.⁵²

Talijanskog poslanika Casertana Kasche će opisati kao “idealistički nastrojenog fašista, koji je trpio na slabostima svoje zemlje te katkada mislio, da prema Hrvatskoj mora nastupati gospodski bahato”. Kasche također svjedoči o Casertanovoj nemoći u odnosu na 2. talijansku armiju, pred kojom “niti je mogao istaknuti svoje stanovište, niti se kod nje mogao afirmirati”. Za njegova nasljednika Luigija Petruccija kazat će da je bio “kralju odan diplomat” koji je zastupao “mnogo razumniju” liniju. Najveća opasnost za hrvatske (i njemačke) interese po Kascheu je dolazila u liku generala Maria Roatte, zapovjednika stožera 2. talijanske armije, koji je naoružavao i koristio četnike kao “antikomunističku miliciju”. Početkom 1943. ministar Lorković otvoreno je iznio taj problem pred diplomatski zbor. Kasche nudi objašnjenje prema kojemu je Roatta permanentno “minirao njemačke pozicije u Hrvatskoj, kao i da je izazivao smutnije između raznih rasnih i vjerskih frakcija u zemlji, makar i po cijenu

⁴⁸ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1/75, ZS Udbe od 4. listopada 1946.

⁴⁹ Kasche je potvrdio da mu je Ribbentrop prije odlaska na dužnost u Zagreb napomenuo da su “Talijani naročito osjetljivi u pitanju Jadrana te da nastoje da u tom prostoru dobiju priznato pravo utjecaja, no da Njemačka to ne smije dopustiti jer da treba tim težnjama suprotstaviti princip suverenosti tzv. NDH. Napomenuo je da moram u svom djelovanju biti veoma oprezan i da pitanje NDH ne smije opteretiti odnose između Italije i Njemačke, pa da zbog toga moram sustegnuti od svake političke akcije”. Istodobno Kasche nije smio “dopustiti da taj prostor ostane za Njemačku neiskorišten. Naročito je spomenuo važnost iskorištavanja boksitne rudače u NDH”. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 4. listopada 1946.; ZS Udbe od 7. ožujka 1947.

⁵⁰ Izvještaj Kaschea Ministarstvu vanjskih poslova 21. ožujka 1942., ADAP, Serie E: 1918-1945, Band II/, dok. 58, 100.-101.

⁵¹ Izvještaj Kaschea Ribbentropu, ADAP, Serie E: 1918-1945, Band III, dok. 241, 364.

⁵² M. TODORAKOVA, uredila, *Bulgaria i Nezavisimata...*, dok. 94., str. 252-253.

da to bude u korist Tita”. Što je još važnije, Roatta je potpuno zaobilazio diplomatsku liniju i “više manje otvoreno je bio u kontradikciji sa diplomatskim predstavnikom svoje vlastite zemlje” te je “sasvim prelazio preko sporazuma i instrukcija iz Rima”.⁵³

Zapravo, Kasche nudi objašnjenje da je krivnjom 2. talijanske armije čitav obalni pojas bio prepušten na milost i nemilost četnicima te da talijanska politika snosi najveću odgovornost za masovni priliv Hrvata u partizanski pokret. Izvještavajući Ribbentropa o Roattinim metodama pacifikacije obale, Kasche je smatrao da se ona provodi pod geslom da Hrvati na obali “moraju nešto dati Srbima”. No postoji jedan važan detalj u Kascheovim izvještajima Ribbentropu, gdje mu on sugerira da u NDH Njemačku prema Italiji ne obvezuje “ništa preko” Rimskih ugovora iz svibnja 1941. godine.⁵⁴ Stoga je opravdano pretpostaviti da su ustaški ministri imali punu Kascheovu potporu kada su se protivili talijanskoj suradnji s četnicima kroz paravojne formacije dobrovoljačke antikomunističke milicije (*Milizia Volontaria Anticomunista*). Broj četnika u plaćeničkoj službi 2. talijanske armije 1943. popeo se na 22 126 boraca.⁵⁵ Problem četničkog masakra nad hrvatskim pučanstvom iznesen je pred diplomatskim predstavnicima osovinskih zemalja (16. siječnja 1943.) u Zagrebu, a dokazi su sabrani u knjižici *Odmetnička zvjerstva i pustošenje u NDH* koju kao autor potpisuje Mladen Lorković.⁵⁶

U kolovozu 1943. kada je Italija bila pred kapitulacijom, Kasche je izjavio kako «ipak nije očekivao da će se fašistički režim pokazati tako slabim».⁵⁷

Da li je ustaški nacionalizam bio imitacija nacionalizma i fašizma?

Kao uvjereni nationalsocijalist Kasche je zanimljiv svjedok kada govorimo o razmjerima utjecaja te ideologije na pripadnike ustaške skupine. Postavljajući sebi pitanje koliko je ustaški nacionalizam bio sličan nationalsocijalizmu i

⁵³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 52. Casertano je pak sa svoje strane optužio Kaschea da se u NDH ne ponaša kao diplomat, nego kao “Gauleiter”. Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, Izvješće M. Lorkovića Poglavniku od 4. srpnja 1942., 201.

⁵⁴ S. Kasche, Izvještaj o odnosima Italije i Hrvatske, tajno, ADAP, Serie E: 1918-1945, Band III, prilog dok. 241, 367.-370.

⁵⁵ HDA, Zbirka mikrofilmova – National Archives and Records Administration, Washington, T-821, rola 31, snimka 218-223.

⁵⁶ Mladen LORKOVIĆ, *Odmetnička zvjerstva i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj: govor ministra vanjskih poslova dra Mladena Lorkovića prilikom predaje “Sive knjige” u inozemnoj javnosti na dan 16. siječnja 1943.*, Knjižara Velebit, Zagreb 1943. Potkraj siječnja 1943. Lorković je redigirao dokument pod nazivom “Spomenica Ministarstva vanjskih poslova o reokupaciji obalnog pojasa i četničkom pitanju”, koju je predao njemačkom generalu G. v. Horstenauu, a vjerojatno i Kascheu. Tekst “Spomenice” vidi u: Zdravko DIZDAR, Mihael SOBOLEVSKI, *Prešućeni četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.*, Zagreb 1999., 430.-438. Početkom veljače 1943. Roatta je povučen iz NDH, a na zapovjedno mjesto stožera 2. armije postavljen je Mario Robotti.

⁵⁷ M. TODORAKOVA, uredila, *Bulgaria i Nezavisimata...*, dok, 248., str. 321.

fašizmu kao svojim uzorima, Kasche spada u povijesne aktere koji negiraju te imitatorske aspekte.⁵⁸ Neki Kascheovi bliski suradnici, primjerice W. Requart, smatrali su da je Kasche svjesno potpomogao namjeru ustaškog pokreta da sam vlada Hrvatskom i «sve više postaje država u državi».⁵⁹ Drugim riječima, Kasche je potpomogao proces nacifikacije NDH.

Kasche je međutim krenuo suprotnim putem pa je tvrdio da je teško govoriti o recipročnom utjecaju nacionalsocijalizma na druge stranke i pokrete, pa tako i na Ustaški pokret. Cijeli taj problem Kasche pokušava osvijetliti kroz temeljnu tvrdnju da je nacionalsocijalizam jedinstven fenomen, tj. toliko natopljen političkim, socijalnim i kulturnim životom Njemačke da je praktički neprenosiv na druge zemlje. Kascheova težnja da osnaži nacionalsocijalizam očitovala se i prilikom ispitivanja od strane britanske obavještajne službe, pod čijom se jurisdikcijom našao nakon uhićenja u svibnju 1945. u Austriji (Wolfsberg). Gorljivost njegova nacionalsocijalizma očituje se u i u savezničkim dokumentima koji bilježe sljedeće: “On čvrsto vjeruje u nacizam i smatra da je to jedina politička forma pogodna za Njemačku. Međutim, on ne vjeruje da je nacizam artikl za izvoz i odbija da prihvati germansku romantiku kao dio nacističkog vjeruju.”⁶⁰

Kascheova podozriva reakcija na usporedbu ustaškog pokreta i nacionalsocijalizma otkriva štošta o psihologiji nacista koji su vjerovali u jedinstvenu povijesnu putanju Njemačke: “Moj vlastiti stav bio je da je NSPD bila čisto njemačka interna politička pojava, nepodesna za prenošenje na druge narode, budući da, prvo, svaki narod ima svoj vlastiti način unutarnje-političkih tvorevina, a drugo, jer bi bitni karakter jednog oslobodilačkoga pokreta, kakav je bio u Njemačkoj, morao biti izgubljen uslijed transplantacije na drugi narod, a u najmanju ruku moglo bi to izgledati kao rad za strane interese.” Tu je analizu trebalo poduprijeti Kascheovo uvjerenje da je suradnja s Ustaškim pokretom 1941. bila rezultat njemačke želje da “bez predumišljaja” surađuje s “korijenski zbiljskim snagama svake zemlje jednako”.⁶¹

Kasche smatra da su se nacionalsocijalizam i Ustaški pokret oblikovali u specifičnim etničkim tradicijama i kulturama dvije zemlje, stoga inzistira na razlikovnom obilježju. On drži da je ustaški nacionalizam bio pod snažnim utjecajem vizije da se nacija ne može ostvariti bez “ideje države”, dok se u nacionalso-

⁵⁸ Ustaški pokret mogao bi se usporediti s fašizmom i nacionalsocijalizmom kao oblicima ultranacionalističke ideologije. Prema tumačenju nekih analitičara fašizam je «set ideologija i postupaka koji želi postaviti naciju, definiranu u isključivo biološkim, kulturnim i historijskim okvirima, iznad svih drugih objekata lojalnosti, i da stvori mobiliziranu nacionalnu zajednicu». Dok fašisti mobiliziraju nacionalnu zajednicu nastojeći da njezini članovi «trajno demonstriraju svoju ljubav prema režimu», nacisti definiraju naciju «biološki» dok drugi shvaćaju naciju u «kulturnom ili historijskom smislu». K. PASSMORE, *Fašizam*, 26 i 31.

⁵⁹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, W. Requart, “Priznanje i saznanje”, Zagreb, travnja 1947. godine.

⁶⁰ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “Prvi detaljni izvještaj o saslušanju Obergruppenführera Kasche Siegfrieda”, Tajno 1 SC/CSDIC/SD/11, E. W. Annan, obavještajni podcentar CSDIC za Austriju.

⁶¹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 61.

cijalizmu inzistira na vezi nacije i etničke zajednice tj. “naroda”. Drugim riječima, Kasche sugerira da se Ustaški pokret mnogo više zanimao za državotvornost nego za etničke korijene. Drugu važnu razliku između Ustaškog pokreta i nacionalsocijalizma Kasche pronalazi u stavu prema Katoličkoj crkvi i kleru. On podvlači da ustaški pokret nije mogao zanemariti katolicizam kao osnovu hrvatskoga identiteta, stoga je vlada NDH prakticirala suradnju s “Katoličkom i Muslimanskom crkvom”. Nacionalsocijalizam se rukovodio «općenitim principom vlade Reicha da se Crkvi ne dopusti nikakva integracija u politici”. Budući da je za Kaschea vrijedio princip distanciranog stava nacionalsocijalista prema Katoličkoj crkvi, njegov kontakt s crkvenim krugovima, uključujući i samoga nadbiskupa A. Stepinca, bio je u skladu s njegovom diplomatskom službom. Bilo je teško održati potpunu rezerviranost u zemlji koja ima tradiciju duboke prožetosti narodnog i crkvenog života. Kashe se osvjedočio da “Katolička crkva ima izvanredno značenje u hrvatskom narodnom životu”. Istodobno, ocijenio je da “odnos između vlade i nadbiskupa prve tri godine nije bio dobar, često dapače napet”, ali on je vladi “preporučivao pomirbeni stav”.⁶²

Kao dodatnu potkrepu teze da je njemački nacionalsocijalizam neprenosiv na druge zemlje Kasche je uzeo slučaj neuspješnog legaliziranja nacionalsocijalističke stranke u Zagrebu 1941. godine. Slavko Govedić pokušao je već 1940. osnovati Nacionalsocijalističku radničku stranku, ali mu to polazi za rukom tek u svibnju 1941., kada Kascheu otvoreno “nudi svoju kolaboraciju”, no on u svemu prepoznaje Govedićevu aspiraciju na “preuzimanje vlade”. Govedić ubrzo postaje izvor problema kada odbija uklopiti stranku u Ustaški pokret, pa je u lipnju 1942. stranka ukinuta, a on uhićen. Kasche se prema Govediću držao rezervirano, premda je intervenirao za njegovo oslobođenje.⁶³ No činjenica je da je Govedić bio u izravnom dodiru s Wilhelmom Beisnerom, SS-bojnikom i šefom operativne službe (*Einsatzkommando*) koja je bila formacija sigurnosne policije (*Sicherheitspolizei*) u Zagrebu.

Najzad, u Kascheov diskurs ulazi i kriterij službenih odnosa NSDAP-a i Ustaškog pokreta u NDH, koji po njegovoj procjeni “nisu bili nikad srdačni”. On navodi da je u jesen 1944. inicirao službeni posjet ustaške delegacije vodstvu NSDAP-a u Berlinu (L. Sušić, I. Frković, B. Kavran, Musa), ali da je tada odbijen hrvatski zahtjev da se uspostave stalni časnici za vezu.⁶⁴ U svojoj želji

⁶² Isto, 86.-88. Da je Stepinac s Kascheom imao isključivo protokolarni dodir te da se u crkvenim krugovima na njega gledalo kao na predstavnika Nacionalsocijalističke stranke svjedoči Vilim Cecelja, svećenik i zamjenik vojnog vikara oružanih snaga NDH. Usp. Andrija LUKINOVIĆ, Ivan POMPER, *Vilim Cecelja : utjelovljena hrvatska caritas*, Zagreb 2009., 378. Kasche se ipak morao baviti Katoličkom crkvom, osobito hrvatsko-srpskim napetostima koje je proizveo prisilni prijelaz pravoslavnog pučanstva na katoličku vjeru. O negativnim reakcijama Srpske pravoslavne crkve u nekoliko je navrata upozorio Ministarstvo vanjskih poslova tijekom 1942. godine. Usp. Kascheov izvještaj od 19. studenoga i 22. listopada 1942. u: *Proces Alojziju Stepincu. Dokumenti*, prir. Marina Štambuk-Škaljić, Josip Kolanović, Stjepan Razum, Zagreb 1997., 318.-320.

⁶³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 60.

⁶⁴ Isto, 86. Kasche je smatrao da je Ustaški pokret imao mnogo tješnji dodir s fašizmom te da je tom pozitivnom transferu pridonijelo stalno izaslanstvo Fašističke stranke koja je aktivno djelovala u Zagrebu i koja je Nijemcima “sprečavala svaku kontrolu ili čak utjecaj na Ustašku stranku”.

da utjecaj nacionalsocijalizma smjesti na marginu, Kasche je primjerice potpuno izgubio iz vida napore ustaške vlade da izbriše ljevičarsko nasljeđe Hrvatske i da integrira radništvo u korporativni sustav. Taj resor prepušten je ustaškom tvrdolinijašu Aleksandru Seitzu koji je kreirao «stališki sustav» i sam pojam «hrvatski socijalizam».⁶⁵ Tome treba dodati i ustaške rasne zakone koje je vlada oblikovala pod izravnim utjecajem Njemačke.

Premda je između nacionalsocijalizma i Ustaškoga pokreta pronalazi tek labave poveznice, Kasche svjedoči da je hrvatska desnica bila iskreno naklona «njemačkom poretku» tj. njemačkoj slici Europe 1941. godine. M. Lorković, ministar vanjskih poslova, izjavio je da je NDH pristupom Trojnom paktu (15. lipnja 1941. u Veneciji) pronašla vlastitu nacionalnu nišu u Europi. Premda je javnosti objasnio da je pakt defenzivne naravi, Lorković je označio Veliku Britaniju kao silu koja najviše radi protiv interesa hrvatske države.⁶⁶ U sljedećoj etapi doći će do izražaja militantni karakter pakta pa će NDH kao saveznica Osovine objaviti rat SAD-u i V. Britaniji (14. prosinca 1941.) pod izlikom da su te sile protivnice «hrvatske države». Zanimljivo je da je Kasche naknadno zaključio kako je ustaška vlada zakazala na planu izgradnje njemačkoga novog poretka. To potkrepljuje vladinim propustima u suzbijanju Narodnooslobodilačkog pokreta. Po Kascheu, vlada je na partizanski pokret gledala kao na “unutarnji” rat protiv NDH, a ne kao na “dio velikoga rata protiv Njemačke” iza kojega stoje savezničke velesile (SSSR, SAD i V. Britanija). Vojna aktivnost bila je snažno usmjerena na “četnike”, dok se na partizanski pokret olako gledalo kao na “čisto komunističku stvar” s “malo izgleda kod seljačkog hrvatskog stanovništva”. S aspekta Kaschea ustaška je vlada zakazala jer je na partizanski pokret otpora gledala kao na «čisto komunističku stvar» premda je on od samog početka nosio opasnu klicu rastvaranja NDH. Vlada je reagirala prekasno, tek 1944., kada je pokret bio definitivno etabliran “kao faktor sile koji je promican od velikih ratnih protivnika”.⁶⁷

⁶⁵ Više o tom pokušaju vidi u: N. KISIĆ KOLANOVIĆ, “Komunizam u percepciji hrvatske nacionalističke inteligencije 1938.–1945. godine”, ČSP, 1 (43), Zagreb 2011., 107.-136.

⁶⁶ Izjava Mladena Lorkovića, ministra vanjskih poslova, *Hrvatski narod*, 16. i 17. lipnja 1941.

⁶⁷ Kasche je tijekom suđenja 1947. prenaglasio svoju ulogu u pregovorima s partizanima, koje je Berlin službeno tretirao kao “bandite” koji podliježu svim sredstvima represije. Kasche smatra da je kao “njemački poslanik, u ratu u izvanrednoj mjeri postupao s obzirom i čovječnosti prema ovdašnjemu narodu i sa nama u ratu stojećim borbenim snagama Maršala Tita i prema njegovim pristašama”. Razmjena zarobljenika između njemačkih oružanih snaga i NOP-a započela je u kolovozu 1942. preko Hansa Otta, inženjera i agenta *Abwehra*. Čitavu akciju vodio je general G. v. Horstenu. Kasche tvrdi da je između 1942. i 1945. Otto “više od 125 puta” pregovarao s partizanima. Godine 1943. Kasche je partizanskom pokretu izručio relativno velike količine “cjepiva i ostalih medikamenata”. Pregovori s partizanskim predstavnicima Vladimirom Velebitom, Marijanom Stilinovićem i Kočom Popovićem odvijali su se pod Kascheovom osobnom zaštitom. Spomenute pojedince on 1946. poziva i kao svjedoke obrane, čemu se, dakako, nisu odazvali. HDA, SDS RSUP SRH, K. Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 13. listopada 1946. U prosincu 1943. sporazumno je određeno da Pisarovina bude neutralna zona za obje zaraćene strane. Godine 1943. u NDH je formiran “Rukovodni stožer za suzbijanje bandi” sa sjedištem u Zagrebu, poslije u Osijeku, s K. Kammerhoferom na čelu.

Kada objašnjava njemački koncept “novog europskog poretka” i način na koji je on oblikovao ustašku sliku Europe 1941., Kasche se skriva iza rafinirane rasprave o nastojanju Njemačke da povrati svoj međunarodni položaj i stimulira europske države da “konačno jednom misle europejski i da međusobne odnose njeguju pod kutom gledanja jedne Evropi kao cjelini korisne politike”. Stoga on njemački “novi europski poredak” vidi kao ekvivalent Monroeove doktrine “Amerika Americancima” iz 1823. godine. Kasche je pri tom ciljao na britansku neutralnost kako bi Njemačka mogla lakše dominirati kontinentom. On je uvelike smatrao da su etabrirano ustaški intelektualci dobro obrazovani i s umijećem retorike i komuniciranja glavni oslonac njemačke politike u Hrvatskoj. U toj grupaciji isticao se Mladen Lorković, ministar vanjskih poslova za kojega će Kasche kazati da je «jedan od najznačajnijih figura režima». U njemačkim krugovima u Zagrebu, o Lorkoviću se govorilo kao «nesumnjivo jednom od najvećih ličnosti u mladoj državi» koji je pored smisla za praksu posjedovao i «neophodni temperament i idealizam».⁶⁸

Uz Lorkovića valja spomenuti i Ivu Bogdana, ravnatelja Glavnog ravnateljstva za promidžbu. Ciljevi njemačkoga novog poretka promovirali su se kroz ustašku promidžbu i tisak. Moguće je uočiti sinergijsku povezanost između ustaškog tiska i tjednika *Neue Ordnung* na njemačkom jeziku, koji se tiskao u Zagrebu kako bi zadovoljio šire balkansko tržište. Ne smije se zanemariti podatak da je glavni urednik tjednika Herman Proebst bio obavještajac koji je prije rata radio za *Abwehr* na jugoslavenskom prostoru.

Na pitanje kada se među hrvatskim nacionalistima općenito pojavila simpatija za njemački novi poredak, poprilično uvjerljivo odgovaraju eseji nekih intelektualaca koji su 1930-tih okrenuli leđa HSS-u. Spomenut ću Ivu Oršanića, upravnog zapovjednika Ustaške mladeži 1941. koji je politički stasao unutar katoličkog kruga. Godine 1933. Oršanić je zajedno s Evelinom Čepulićem preuzeo uredništvo političko-književnog časopisa «Hrvatska smotra». Oršanićevi eseji objavljeni u časopisu 1940. u kojima prognozira uspješnost njemačkom novom poretku, razglabaju o pokretu i ulozi vođe, malim narodima i velikim državama, psihološkim temeljima nacionalne borbe i sl., i mogli bismo ih označiti i kao prva intelektualna strujanja nacionalsocijalizma u Hrvatskoj. Osovinski pakt potpisan između Njemačke, Italije i Japana 27. rujna 1940. naveo je Oršanića da zaključi kako će biti srušen «stari poredak (...) sankcioniran versailleskim ugovorima». Po Oršaniću, Britanija i Francuska «plutokratske» su sile, a stari europski poredak treba «likvidirati» jer je u gospodarskom i društvenom smislu «označen demokracijom, kapitalizmom i liberalnom anarhijom, pod vodstvom međunarodnog masonstva, u kojemu je golemu ulogu igralo židovstvo». Stoga on tvrdi da je najnoviji «sukob u svijetu historijski nuždan i prirodan» te daje krivu prognozu da će se «proces stvaranja novoga poretka produžiti na Ameriku».⁶⁹

⁶⁸ M. TODORAKOVA, uredila, *Bulgaria i Nezavisimata...*, dok. 284. str. 336.

⁶⁹ Ivo ORŠANIĆ, U prijelomu Europe, Zagreb, 1942., 137-142. Knjižica je zbir petnaest Oršanićevih članaka objavljenih 1940. u «Hrvatskoj smotri». Članci pod naslovom «Budućnost

Svemu tome trebalo bi dodati da su hrvatski nacionalisti na očekivani način koristili ideologiju njemačkog “novog europskog poretka” kako bi postigli bolji status spram Srbije, koja je 1941. postala posebna okupacijska zona Njemačke pod njemačkim vojnim zapovjedništvom i vladom generala Milana Nedića. U Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH tipično je nezadovoljstvo i zbog njemačke suradnje s četničkim odredima (pukovnik J. Simić) u borbama protiv partizanskoga pokreta u Srbiji. Državni tajnik Vjekoslav Vrančić vješto se koristi “novim europskim poretkom” kao retoričkim sredstvom u lobiranju za hrvatske interese i 1944. sastavlja dokument pod nazivom “Memorandum – Ko i kuda vodi današnju politiku na Balkanu”. “Memorandum” je predan Kascheu i G. v. Horstenauu s nakanom da bude prosljeđen njemačkim višim instancama, a dospio je i u ruke njemačke službe sigurnosti u Zagrebu. Vrančić upire prstom u generala Lothara Rendulica, zapovjednika 2. oklopne armije, Hermana Neubachera, specijalnoga njemačkog opunomoćenika za jugoistok sa sjedištem u Beogradu i Friedricha Reinera, opunomoćenika Reicha, zbog “oportunističke politike” i optužuje ih da “zaboravljaju veliku liniju nove Evrope i čine grešku za greškom”. On eksplicitno tvrdi da pomirljivost prema četnicima ide u prilog britanskim i sovjetskim interesima i da je u konačnici uperena protiv *Wehrmachta*. Vrančić dodatno osvjetljava odnos NDH prema nacionalsocijalizmu i naglašava da “ustaška Hrvatska otvoreno priznaje autoritativni oblik vladavine, koja je duhovno dijete nacionalsocijalizma” i time se svrstava na stranu “preuređenja cijeloga svijeta pod duhovnim vodstvom njemačkoga naroda”. U širem značenju, Vrančić zaključuje da je odredište novog europskog poretka “smrt liberalizma i boljševizma, isto tako i promjena u vodstvu svijetom u korist njemačkog naroda, a na uštrb Engleske i Rusije”.⁷⁰

Kada se bavimo Kascheovim stavom prema hrvatskim nacionalistima, u biti pred sobom imamo njegov odnos prema Anti Paveliću, čovjeku na vrhu piramide ustaške skupine. Do travnja 1941. Kasche upoznaje Pavelića tek po oskudnim tragovima njegova imena u dokumentima njemačkog Ministarstva vanjskih poslova: da je vodio secesionistički pokret, da je bio politički izbjeglica u Italiji i da je bio umiješan u umorstvo jugoslavenskoga kralja Aleksandra Karađorđevića 1934. godine. No tijekom četiri godine Kasche je razvio prisne

Čehoslovačke» i «Svetozar Pribičević» bili su cenzurirani od banovinske vlasti. Godine 1936. Oršanić je postao glavni urednik «Hrvatske smotre». Bio je politički urednik «Hrvatskog naroda» koji se tiskao od 9. veljače 1939. do zabrane 1. ožujka 1940. godine. Iste godine Oršanić je uhićen i otpremljen u logor Kruščica. Nakon 1945. povukao se u Argentinu gdje je osnovao Hrvatsku republikansku stranku i promijenio svoje tvrde političke stavove. Usp, I. ORŠANIĆ *Oслобођење i sloboda*, Buenos Aires, 1973; Isti, *Vizija slobode*, Buenos Aires, 1979.

⁷⁰ HDA, SDS RSUP SRH, Dosje Vjekoslav Vrančić 013.1.1, “Ko i kuda vodi današnju politiku na Balkanu”. Policijski ured njemačke državne sigurnosti u Zagrebu dostavio je dokument Glavnom uredu za državnu sigurnost u Berlinu. Vrančić u dokumentu konstatira da general Rendulic “mnogo više pažnje obraća na 35 000 četnika po hrvatskim šumama, nego 330 000 hrvatskih vojnika pod njemačkom komandom” te zaključuje: “Žaloso je ali točno, da poslanik Neubacher i general Rendulic u odnosu na Hrvatsku, slučajno stoje na istoj velikoj političkoj balkanskoj liniji, na kojoj stoje također i Nedić, Ljotić, Rupnik, D. Mihajlović, Jevđević, Dvorjević, Grignolo, srpska vlada u Kairu, drug Tito, Dimitrov i London.”

veze s Pavelićem i stekao visoko mišljenje o njegovim upravljačkim vještinama. Kasche zaključuje da je Pavelićeva politička praksa bila izraz hrvatskoga nacionalizma koji je nasuprot sebi imao ekspanzionističke težnje Srbije i iredentizam Italije.⁷¹ U dokumentu o saslušanju od strane savezničkih vlasti u Austriji zabilježeno je da se Kasche “veoma divio Paveliću i veoma mu je bio sklon”. Premda je poslije iznio dvojbu “da slobodnim i tajnim glasanjem Poglavnik ne bi dobio većinu”, Kasche o Paveliću nikad nije govorio u negativnom kontekstu. S druge strane, Kasche otvara pitanje zazora prema Paveliću u njemačkoj vojnoj i političkoj mreži. On tvrdi da se u Ministarstvu vanjskih poslova sumnjalo u Pavelićeve “političke sposobnosti kao i u lični integritet njegovih pomoćnika”, neki su mu bili “izraziti neprijatelji”, te da ni sam Hitler “nije lično mario” za Pavelića.⁷²

Popratni rezultat idealiziranja Pavelića, kojemu je pripisivao izrazitu sposobnost da vodi državu, bio je gubitak Kascheove vjerodostojnosti u njemačkim krugovima. Kasche je u nekim situacijama nasuprot sebi imao njemačke vojne i policijske čimbenike koji su mu, kako pojašnjava W. Requart, “predbacivali da je svojim tvrdoglavim promicanjem ustaške politike i svojim pristankom na Pavelićeve želje” ugrožavao njemačke interese. To se djelomice može pripisati i nedostatku umijeća komunikacije, jer je Kasche posjedovao “izvanredno znanje” i “radnu snagu”, ali je bio “apsolutno nepopustljiv” i “tvrdoglav”. Requart zaključuje da se Kasche toliko zapleo u unutrašnje hrvatske probleme da se “jedva može govoriti o jedinstvenoj njemačkoj politici” u NDH.⁷³ Kasche je vjerojatno imao najviše protivnika u njemačkoj službi državne sigurnosti. Prema nekim svjedočanstvima iz tih krugova, nije je riječ o tome da Kasche nije imao dovoljno informacija o NDH, zbog čega je nenamjerno dovodio Ministarstvo u zabludu, nego o tome da je trivijalizirao probleme, promatrajući ih kao “dječje bolesti države i njezine vlade”, te je “stajao sa svojom čitavom osobom i svojim položajem iza Pavelića”, takoreći “pokrivao” je Pavelića.⁷⁴

⁷¹ Godine 1946. Kasche će za Pavelića kazati sljedeće: “Po mojem mišljenju bio je Pavelić izraziti nacionalista koji se je u svojoj politici naročito volio služiti historijskim paralelama. Moj utisak je bio da on iskreno želi da sve učini što bi koristilo hrvatskom narodu. Bio je izraziti neprijatelj Srba, a po mom mišljenju imao je i jaku averziju prema Talijanima. Prema Nijemcima i Njemačkoj odnosio se je korektno i prijateljski.” HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 4. listopada 1946.

⁷² HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “Prvi detaljni izvještaj o saslušanju Obergruppenführer-a Kasche Siegfrieda”, Tajno 1 SC/CSDIC/SD/11, E. W. Annan, obavještajna služba pod-centar CSDIC za Austriju.

⁷³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, W. Requart, “Priznanje i saznanje”, Zagreb, travnja 1947. godine.

⁷⁴ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Rudolf Schremss, “Krivnja njemačkog poslanika u Hrvatskoj Siegfrieda Kaschea zbog događaja u Hrvatskoj u vrijeme vladavine ustaša”, Zagreb, 26. veljače 1947. Schremss je izjavio sljedeće: “Kasche je bio uskogrudni nacionalni-socijalist. U prvoj liniji ne poslanik, dakle, diplomat, nego SA-Obergruppenführer. Iz ovog držanja proizlazilo je čitavo zlo. Uspoređujući vidio je ovdje Führerovu Njemačku, a tamo autoritativnu Hrvatsku, ovdje NSPD, a tamo ustaški pokret. Time mu je izgledalo sve u najboljem redu za dobro obih država.” Schremss je smatrao da Kasche s ustašama mora snositi “isti dio krivnje za užasne odnose u Hrvatskoj 1941-1945.” Kasche je pobijao svjedočenje, rekavši da Schremss nikad nije bio činovnik njemačkog Ministarstva vanjskih poslova.

Tome bi trebalo dodati da se Kasche stavljao na Pavelićevu stranu i u svim njegovim sukobima s vlastitim ministrima. Tako se primjerice držao u Pavelićevu sukobu s maršalom Slavkom Kvaternikom, koji kod Nijemaca nije naišao na podršku u svojoj koncepciji ekstenzivnog razvoja domobranstva kao redovne vojske.⁷⁵ Da ni ne spominjemo Pavelićev sukob s Lorkovićem i Vokićem nakon što su planirali izvršiti državni udar u ljeto 1944. i prevesti NDH na stranu zapadnih Saveznika. Uz pomoć Kaschea Pavelić je pred mjerodavnim krugovima u Berlinu marginalizirao politički značaj puča.⁷⁶

U diskusiju o “sposobnosti Hrvata da vode svoje poslove”, Kasche je nedvojbeno unosio i nešto od međusobnog prezira nacista i njemačke vojske. On tako optužuje njemačke vojne krugove da su zastupali ekstremno stajalište da se NDH “pretvori u protektorat ili da se na neki drugi način dovede pod strožu kontrolu”. Kasche također navodi da je Herman Neubacher, specijalni politički opunomoćenik za jugoistok sa sjedištem u Beogradu, bio izrazito sumnjičav prema ustaškoj vladi te da je “upotrebljavao sav svoj utjecaj da zadobije Ribbentropa za svoj anti-hrvatski stav”. Svoj odnos s general-pukovnikom Lot-harom Rendulicem, zapovjednikom 2. oklopne armije, Kasche je opisao kao

⁷⁵ Kasche je ocijenio da su se borbe s partizanima oko Kozare vodile “bez ikakva uspjeha”. Stoga je njegova neobazrivost prema Kvaterniku išla dotle da je potkraj lipnja 1942. sugerirao Lorkoviću da bi trebalo “izmijeniti štab u Zagrebu i zapovjednike vojnih zborova vani” te da je “Maršal svojim nesudjelovanjem na bojištu i nebrigom za vojničke akcije silno mnogo izgubio na svome ugledu u Reichu. Bilo bi dobro da Poglavnik osobno uzme što više uzde u svoje ruke te jednom mjesečno primi zapovjednike zborova”. Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, 194. U dnevničkom zapisu od 27. rujna 1942. Kasche se okomio i na Eugena Kvaternika te je kazao Lorkoviću da “sada unutarnji razvoj smatra odlučnim. Uz staroga po shvaćanju njihovom mora otići i mladi Kvaternik. Oštra borba protiv odmetnika ne može više biti od njega vođena, jer nikad neće biti pacifikacije, dok je on na čelu redarstva. Moli me izričito dva puta da to kažem Poglavniku”. Usp. *Isto*, 193. i 245. Stoga je prilikom Pavelićeva susreta s Hitlerom 23. rujna 1942. jedna od točaka razgovora bila i smjena oca i sina Kvaternika. Kasche je potkraj rujna inzistirao da oba Kvaternika moraju odstupiti. U listopadu 1942. E. Kvaternik razriješen je dužnosti šefa policije. S. Kvaternik otputovao je 5. listopada 1942. na odmor u Slovačku, a početkom siječnja 1943. razriješen je dužnosti.

⁷⁶ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Zapisnik saslušanja W. Requarta kod Udb-e za Hrvatsku od 25. ožujka 1947. godine. Nakon puča Lorković-Vokić Kasche se nekorektno ponio prema generalu G. v. Horstenauu, koga je Pavelić optužio da je svojim defetizmom i pesimizmom poticao nezadovoljstvo njegovih ministara. Suglasan s Pavelićevim mišljenjem, Kasche je potkraj kolovoza 1944. zatražio prijam kod Hitlera kako bi ga o svemu obavijestio i na neki način zaštitio Pavelića. General Horstenau bio je povučen iz NDH 11. listopada iste godine. U naknadnom svjedočanstvu Kasche je pokušao rehabilitirati generala Glaisea te je naglasio kako je “za hrvatski narod kao takav gajio puno simpatije” te da s ustašama “nikakove unutarnje veze nije mogao uspostaviti”. Kasche to pripisuje “njegovom plemenitom načinu i njegovom naporu stare oficirske škole o vojničkoj časti, koja mu je diktirala suzdržljivost prema revolucionarnom tipu ustaša i strastvenu averziju protiv terora, koji je suzbijao svim silama”. Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 42. O kritičnosti G. von Horstenaua prema nacistima svjedoči i Augustin Košutić, jedan od lidera HSS-a. Nakon prelaska na partizanski teritorij 1944. on će izjaviti da je G. von Horstenau “osuđivao razbijanje Jugoslavije i njemačku nacističku politiku od koje se vojska odvaja”, da je “imao simpatije za Anglosase” te da “vjeruje da bi se mogao napraviti mir sa Sovjetskom Rusijom, kada bi bio na njemačkoj strani sposoban ministar vanjskih poslova”. HDA, SDS RSUP SRH, August Košutić, 010/37/5, Izjava 1. siječnja 1945. godine.

“do skrajnosti zategnut”. Hrvatska je vlada neuspješno pokušavala postići bolju vezu sa stožerom 2. oklopne armije (Kragujevac, Vrnjačka Banja), koji se 1944. prebacio u Slavonski Brod, tako što bi u stožeru imenovala posebnog hrvatskog izaslanika. Kasche smatra da je Rendulic “igrao” na štetu NDH, osobito u razdoblju nakon 3. kolovoza 1943., kada je Vrhovno zapovjedništvo *Wehrmachta* preuzelo teritorij koji su do tada zaposjedale talijanske snage. Rendulic je preuzeo zapovjedništvo na teritoriju NDH (osim Hrvatskog primorja i Istre), ali Kasche tvrdi da je ignorirao sve njegove apele da u zaposjednutim zonama njemački zapovjednici surađuju s predstavnicima hrvatske civilne uprave.⁷⁷

Kasche je došao u sukob i s Alfredom Heinrichom, SS-bojnikom i šefom sigurnosne policije u Sarajevu. Heinrich je pomoću informacija njemačkog konzulata u Dubrovniku vršio različita uhićenja u talijanskoj okupacijskoj zoni. Kasche ga je privremeno udaljio iz NDH, a osobito je bio revoltiran Heinrichovim kritičkim izvještajima o ustaškoj politici u Bosni i Hercegovini.⁷⁸

Tenzije između Kaschea i Državne tajne policije (Gestapo) možemo ilustrirati zategnutim odnosom između Kaschea i Konstantina Kammerhofera, vršitelja dužnosti opunomoćenika *Reichsführera* SS-a H. Himmlera u NDH sa sjedištem u Zagrebu (poslije u Osijeku). Kao zapovjednik njemačkog sigurnosnog redarstva u NDH, Kammerhofer je sredinom svibnja 1942. provodio Himmlerov plan po kojemu je postrojbe Njemačke narodne skupine trebalo uključiti u *Waffen SS* i njemačku policiju. Kasche tvrdi da nije pozitivno gledao na tu akciju, ponajprije zbog dodatnih materijalnih izdataka.⁷⁹ Kammerhofer je međutim smatrao da nije odgovoran Kascheu, nego izravno H. Himmleru, državnom vođi SS-a i ministru unutrašnjih poslova. Sukob Kaschea i Kammerhofera kulminirao je u travnju 1943., prilikom ustrojavanja njemačkog redarstva unutar njemačkih oružanih snaga koje su operirale na hrvatskom teritoriju.⁸⁰ Ustaškoj vladi nije uspijevalo urediti to pitanje diplomatskim putem. Ministar Lorković zabrinuto je zabilježio u svom dnevniku početkom travnja

⁷⁷ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 8. travnja 1947.

⁷⁸ Usp. *Njemačka obavještajna služba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, 2. dio, Zagreb 2011., 304.-305.

⁷⁹ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 10. i 12. travnja 1947. godine. Unutar Njemačke narodne skupine u NDH osnovana je Njemačka momčad (*Deutsche Mannschaft*) – s pripadnicima između 18 i 45 godina. U sklopu kopnene vojske domobranstva formirana je lovačka bojna od pripadnika folksdojčera, a u sklopu Ustaške vojnice postrojbe *Einsatzaffela*. U veljači 1943. pripadnici Njemačke narodne skupine starosti od 16 do 65 godina novačeni su za Domovinsku stražu – *Heimatwacht*. Dio pripadnika skupine između 14 i 65 godina bio je već od 1941. uključen u mjesne zaštite – *Ortschutz*. Usp. V. GEIGER, “Saslušanje Branimira Altgayera”, 608. i 628.

⁸⁰ Kammerhofer je 7. travnja 1943. izvijestio ministra Lorkoviću da će rasporediti 750 oružnika za borbu protiv pobunjenika na 450 oružničkih postaja. Od njega je zatražio da mu stavi na raspolaganje 20 000 pomoćnih hrvatskih oružnika, koji će dobiti njemačko oružje i odore. Usp. N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, 282. Ministri M. Budak i Lj. Zimperman odletjeli su 12. travnja u Berlin i pristali da njemačka policija sastavljena od hrvatskih i njemačkih državljana preuzme kontrolu hrvatskoga teritorija na kojemu su operirale njemačke postrojbe. Tijekom 1944. njemačka policija (*Ordnungspolizei*) mijenja naziv u Zaštitna policija (*Schutzpolizei*).

1943. godine: “SS se sve više zanima za Hrvatsku. Opasnost za Kaschea. Sve te stvari valja urediti samo preko Budaka.”⁸¹ U veljači 1944. Kasche upozorava Ministarstvo vanjskih poslova da u NDH raste utjecaj SS-a, osobito u istočnoj Hrvatskoj, gdje organi SS-a “vode vlastitu politiku”, što ocjenjuje “opasnim za hrvatski položaj u najvećoj mjeri.”⁸²

Problem je nastao prilikom ustroja njemačke policije u NDH, koju bi financirala i opskrbila Njemačka, a koristila bi se poglavito za osiguranje željezničke mreže. Kasche svjedoči da se Pavelić u početku protivio osnivanju njemačke žandarmerije te da je predložio da Njemačka samo “opremi i školuje hrvatsku žandarmeriju”. Kasche tvrdi da je u pregovorima oko žandarmerije namjerno zaobiđen te da je sve dogovoreno u Berlinu uz suglasnost Mile Budaka, koji je “imao tijesne veze s vodstvom SS”. Činjenica je da je Kasche u tim pitanjima nailazio na zid kod ministra unutrašnjih poslova H. Himmlera, za koga će kazati da je izgradio trostruku vezu s NDH: policijsku, vojnu i vezu s Njemačkom narodnom skupinom. Ustaška se vlada preko volje suglasila s osnivanjem njemačke žandarmerije (24. travnja 1943.), a sam Kasche podvlači da je to pitanje postalo “stalan razlog razmimoilaženja sa hrvatskom vladom, koja je radi toga u više navrata tražila posredovanje Poslanstva”. On eksplicitno tvrdi da je hrvatska vlada “tražila općenito vojničku pomoć, a ne specijalne formacije, niti policiju”, te da je inicijativa o ustroju njemačke policije u NDH potekla izravno od Himmlera.⁸³ Unatoč tome Himmler je 5. svibnja 1943. posjetio Zagreb, a Pavelić ga je odlikovao Ordenom krune kralja Zvonimira.⁸⁴

Uzmemo li u obzir sve što je navedeno, ne čudi što je Kascheova pozitivna percepcija ustaške vladajuće skupine dovela u pitanje njegovu diplomatsku reputaciju u njemačkom Ministarstvu vanjskih poslova. U studenome 1944. pozvan je na konzultacije u Berlin te mu je rečeno da “neće biti potrebno da se vraća u Hrvatsku”. No Kasche tvrdi da je uspio osobno uvjeriti Joachima von Ribbentropa, ministra vanjskih poslova, da “stoji dobro kod Pavelića”, nakon čega se ponovno domogao izgubljenog tla pod nogama i 28. siječnja 1945. vratio u Zagreb, gdje je ostao do povlačenja vlade u svibnju iste godine.⁸⁵

⁸¹ N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Mladen Lorković, ministar urotnik*, 278.

⁸² Kascheov izvještaj Ministarstvu vanjskih poslova 29. veljače 1944., ADAP, Serie E: 1941-1945, Band VII, dok. 240, 460.

⁸³ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, ZS Udbe od 10. i 12. travnja 1947. Usp. također HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “O organizaciji i djelovanju njemačkog poslanstva u Hrvatskoj”, 29.

⁸⁴ Potkraj 1944. Kasche će inzistirati da se služba Kammerhofera ujedini s uredom policijskog atašea te da se formira samostalna hrvatska žandarmerija koja bi se aktivno uključila u obranu NDH. Izvještaj Kaschea Ministarstvu vanjskih poslova 20. studenoga 1944., ADAP, Serie E: 1941-1945, Band VIII, dok. 304, 563.-565.

⁸⁵ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “Prvi detaljni izvještaj o saslušanju Obergruppenführer-a Kasche Siegfrieda”, Tajno I SC/CSDIC/SD/11, E. W. Annan, Obavještajna služba. Komandant I pod-centar CSDIC za Austriju.

Slučaj Kasche na simboličnoj ravni

Posljednji, ali ne manje važan aspekt Kascheova djelovanja u NDH jest njegovo procesuiranje, koje nas danas suočava s kriminalnom prošlošću Drugoga svjetskoga rata na simboličnoj ravni. Kascheova aktivnost u NDH teško se može razlučiti od političkih interesa nacizma koji je ime Njemačke preobrazio u najsnažniju pogrdnu etiketu. U svibnju 1947. Kasche je izveden pred Vrhovni sud NRH i zajedno sa šestoricom ministara NDH osuđen prema jugoslavenskom "Zakonu o krivičnim djelima protiv naroda i države" (iz kolovoza 1945.) na smrtnu kaznu i konfiskaciju imovine.⁸⁶ Hrvatski sud pozivao se i na principe Nirnberškog procesa, koji je potaknuo raspravu o nacističkim organizacijama kao "zločinačkim". Prilikom sastavljanja optužnice javni tužitelj Jakov Blažević zauzeo je rigidan stav da su optuženi automatski krivi kao članovi zločinačkih organizacija, ustaški ministri kao članovi vlade NDH, a Kasche kao pripadnik Nationalsocijalističke stranke. U dokaznom postupku sud je smatrao da nije potrebno saslušavati svjedoke obrane. Kasche je na sudskoj klupi nastojao ostaviti dojam da pred javnom karijerom stoji uspravno, a teret vlastite odgovornosti prebacio je na dužnost da je slijedio više naloge. Na pitanje javnog tužitelja osjeća li se krivim, jasno je kazao: "Ne." Štoviše, bio je uvjeren da je svoju javnu karijeru i djelovanje posvetio dobrobiti njemačkog naroda i domovine. Ponekad je iskušavao strpljenje suda: "Nisam zalupani nacisti i fanatičar, ja samo stojim uz svoj narod i s obzirom na tešku nesreću i nevolju, u kojoj se danas moj narod nalazi, smatram svojom dužnošću da stojim uz njega."⁸⁷ Kascheova britkost nije dopirala do hrvatskih sudaca, ni sudska publika nije bila šokirana takvim izjavama, pa se sudskom dvoranom često prolamao zlradi smijeh. Predsjednik sudskog vijeća Ivan Poldrugač obratio se Kascheu kao optuženiku koji je bio svjestan onoga što su činili nacisti u Europi i u Hrvatskoj: "Vi ste Kasche optuženi jer ste bili jedan dio njemačkog sistema i ne možete zbog toga izbjeći odgovornosti zbog svih onih djela, koja su se događala u NDH." U svom posljednjem nastupu Kasche je postavio optužujuće pitanje sudu: "Da li sam optužen lično kao Kasche, ili kao Nijemac? Ako se želi imati njemačku žrtvu onda neka se uzme mene, neću se braniti."⁸⁸

⁸⁶ Vrhovni je sud, između ostalog, zaključio da je dokazni postupak potvrdio kako je Kasche "radio uporno na stvaranju zločinačkog programa fašizma, na utvrđivanju sredstava potrebitih za izvršenje programa fašizma, radio je kod pripremanja agresije na mir i u samoj agresiji protiv naših naroda (...). On je na taj način doprinio svim onim zločinima, koje je fašizam izvršio na štetu naših naroda." Navedeno prema: N. KISIĆ KOLANOVIĆ, *Vojskovođa i politika*, 415.

⁸⁷ Na tom je tragu i Kascheov zaključak da je bio vjeran sluga njemačke domovine: "Ja nemam, visoki sude, da molim za sebe. Moj život stoji u Božjim rukama. Ako je za sreću njemačkog i hrvatskog naroda, onda me ubijte (...). Ja sam živio za svoj narod i nije sramota da se za svoj narod umre." HDA, SDS RSUP SRH, Dosje Slavko Kvaternik 301886, Stenografski zapisnik osobne obrana S. Kaschea, 1055.-1060.

⁸⁸ HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, Stenografski zapisnik glavnog pretresa u krivičnom predmetu protiv Kvaternika i drugova.

Kasche iz 1947. možda nije bio isti čovjek iz 1941. godine. U njegovim bilješkama pronalazimo refleksije o “slobodi”, “trpljenju” i “zlu”.⁸⁹ U pismu Josipu Brozu Titu, predsjedniku FNRJ, od 31. listopada 1946., Kasche apelira da se što prije “zatvore grobovi rata” i da se omogući “neprijateljskim snagama povratak u domovinu i uključivanje u njezinu izgradnju”. On traži razumijevanje za uhićene Hrvate koji po savezničkim logorima u Austriji čekaju i strepe hoće li biti tretirani i izručeni kao ratni zločinci te moli da se svim “Nijemcima koji hoće ostati u zemlji” osigura “milost” i “mir”.⁹⁰ Možda nam Kasche u pismu nagovještuje košmar Bleiburga, no 1946. on je kao nositelj nacionalsocijalizma postao čovjek bez moralnog integriteta. Njegove bilješke ostaju lakmus-papir za fenomene etničkog nacionalizma kao i trajnog tereta univerzalne krivnje i odgovornosti koje nose tvorci NDH.

⁸⁹ To se posebno naglašava u izdvojenom spisu u kojemu Kasche analizira uzročni sklop proglašenja NDH. Usp. HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “U vezi osnivanja NDH”, Zagreb, 8. ožujka 1947., 1.-3. Kasche započinje tekst riječima: “Ja kao Nijemac nemam nikakvo pravo da se miješam u unutarnje stvari ove zemlje. Ali ja osjećam dužnost da u vrijeme općenite nesigurnosti i napetosti izgovorim ono što bi prema mojem savjesnom uvjerenju služilo istini i bilo korisno razvoju k boljem.”

⁹⁰ Kasche u pismu sebe apstrahira kao “Nijemca koji ima prema Vašoj zemlji i njenim ljudima čistu savjest”, stoga se libi zahtijevati: “Amnestirajte cjelokupne ustaše (stranku, trupe, vladu, upravu), oslobodite te ljude od žigovanja – jer većina su ipak dobri Hrvati, te su radili s dobrom namjerom i najboljom vjerom – amnestirajte tzv. kolaboracioniste – naročito za ove baš kao Nijemac molim (...), amnestirajte Hrvate, koji su 1945. pobjegli sa ustašama (...) Ja znam koliki vrijedni ljudi (oficiri, činovnici, liječnici, naučnici, tehničari, trgovci, obrtnici, seljaci, studenti itd.) moraju puštati da im snage vani propadaju, a mogli bi ovdje dobro surađivati. Dopustite da mogu slobodno u svojoj struci raditi, dopustite daljnju izobrazbu mladim ljudima. Ljudi će Vam biti na ovome zahvalni, protiv Vas upravljena propaganda u inostranstvu ostat će bez svojih bitnih sredstava, a Vaša zemlja sama će imati koristi da će prva biti oslobođena nesretne ratne ostavštine i da će na taj način dobiti prednost u mirnom radu izgradnje.” HDA, SDS RSUP SRH, Kasche Siegfried, 202.1, “S. Kasche, bivši izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar u Zagrebu. Njegovoj Ekselenciji gospodinu Maršalu Titu”, Zagreb, Savska cesta 60, 31. listopada 1946.

SUMMARY

SIEGFRIED KASCHE: THE GERMAN VIEW OF CROATIA IN 1941

This work studies the activities of Siegfried Kasche, the diplomatic representative of the Third Reich in the Independent State of Croatia (Nezavisna Država Hrvatska, NDH) from 1941 to 1945. Kasche's position vis-à-vis the Ustaša ruling group and Croatian nationalism is examined through his papers and those of the criminal proceedings carried out against him in Zagreb at the High Court of the People's Republic of Croatia in 1941. Although in his papers Kasche puts emphasis on the NDH as a natural model of the political evolution of Croatian nationalism, he discovers the parameters of Ustaša nationalism in the gamut of its coming into being during the clash of grand European politics, mass violence, and the Nazification of Croatia. We can number Kasche among those Germans who loudly expostulated for the political sovereignty of the NDH. As opposed to this group, there were German military leaders who from the outset advocated for the outright occupation of Croatia rather than its proclamation as an independent state; this proclamation in their minds should have been put off until a later date. Since Kasche often reacted in the manner of an 'insider,' this created a standing tension between him and German political and military circles. Kasche's first task in the NDH in 1941 was to ensure sources for German economic development and military finances. By secret economic protocols agreed upon between Kasche and M. Lorković, the minister of foreign affairs (16 May 1941), Germany obtained a privileged position in the mining industry, especially in terms of the exploitation of bauxite. Despite the ardour of his National Socialism, Kasche was rather suspicious concerning the reciprocal influence of National Socialism upon the Ustaša movement. He attempts to elucidate this matter in terms of the assertion that National Socialism is rife with the political, social, and cultural life of Germany, which renders it a unique phenomenon and makes it difficult to export to other lands. In this sense, he proceeds from two observations: that the Ustaša movement was motivated by the 'ideal of a state' while National Socialism insisted on the 'ideal of a people,' and that the Ustaša movement, in contrast to National Socialism, had a positive attitude toward the Catholic Church. Kasche's *insider's* position in the NDH influenced German-Italian relations. As well known as the unfavourable boundary demarcation between the NDH and Mussolini's Italy in May 1941 and the occupation of the coastal territory on the part of the Second Italian Army, was the terrible internal burden of the Ustaša government. Kasche described this problem as the "most important and most difficult problem which he faced in the NDH." His task, nonetheless, consisted of maintaining "the best possible relations with Italy" which was especially difficult because Germany, indeed, did not wish to concede exclusive control of the Adriatic coast to Italy. After Kasche's extradition to Yugoslavia in May 1947, he was brought before the High Court of the People's Republic of Croatia and along with six ministers of the NDH, he was sentenced to death. The criminal trial of Kasche was important on a symbolic level, because his activities cannot be distinguished from those of Nazism generally which besmirched the name of Germany in 1945 with the most heinous crimes imaginable.

Key words: Siegfried Kasche, Independent State of Croatia, Ustaša Movement, National Socialism